МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Вадима Гетьмана

Факультет фінансів

Кафедра банківської справи та страхування

галузь знань	07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність	072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
освітньо-професійна програма	«Банківський бізнес»

Форма здобуття освіти: *очна (денна)*

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему **«Операції банків з цінними паперами»**

здобувача Анопрієнко Аліни Сергіївни _____
(Прізвище, ім'я, по батькові) *(підпис здобувача)*

Науковий керівник:
канд.екон.наук, доцент,
доцент кафедри банківської справи та страхування
(наукова ступінь, учене звання, посада)

_____ Н.П. Баріда
(підпис) *(Прізвище, ініціали)*

Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри банківської справи та страхування:
доктор економічних наук, професор _____ Л.О. Примостка
(підпис)

Київ 2026

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 70 сторінок, 29 таблиць, 16 рисунків, список використаних джерел із 48 найменувань.

«Операції банків з цінними паперами»

Об'єктом дослідження є операції банків з цінними паперами АТ «Сенс БАНК»

Предметом дослідження є економічні відносини, інструменти та механізми здійснення операцій банків з цінними паперами.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – дослідження теоретичних засад операцій банків з цінними паперами та розробка рекомендацій щодо підвищення їх ефективності на прикладі АТ «Сенс Банк».

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання:*

– дослідити економічну сутність та класифікацію операцій банків з цінними паперами;

– визначити роль банків на ринку цінних паперів та їх функції;

– проаналізувати нормативно-правове регулювання операцій банків з цінними паперами в Україні;

– надати загальну характеристику діяльності АТ «Сенс Банк» та проаналізувати структуру та динаміку операцій банку з цінними паперами;

– оцінити ефективність та ризики операцій;

– виявити проблеми розвитку банківських операцій з цінними паперами в Україні та запропонувати шляхи підвищення ефективності та перспективи розвитку операцій.

Теоретична, методична та практична значущість роботи. Систематизація наукових підходів, дослідження операцій банків з цінними паперами, вдосконаленні інструментарію ефективності та ризиків інвестиційних операцій банків.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих рекомендацій у діяльності банківських установ України, зокрема АТ «Сенс Банк».

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи: 2026.

Рік захисту роботи: 2026.

Ключові слова: цінні папери, ОВДП, інвестиційний портфель, ринок цінних паперів, ліквідність, банківські операції, фінансові інструменти, НБУ, НКЦПФР.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ 4
ВСТУП 5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ 8
1.1. Економічна сутність та класифікація операцій банків з цінними паперами 8
1.2. Роль банків на ринку цінних паперів та їх функції 13
1.3. Нормативно-правове регулювання операцій банків з цінними паперами в Україні 19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОПЕРАЦІЙ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ АТ «СЕНС БАНК» 25
2.1. Загальна характеристика діяльності АТ «Сенс БАНК» 25
2.2. Аналіз структури та динаміки операцій АТ «Сенс БАНК» з цінними паперами 32
2.3. Оцінка ефективності та ризиків операцій АТ «Сенс БАНК» з цінними паперами 41
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ 48
3.1. Основні проблеми розвитку банківських операцій з цінними паперами в Україні 48
3.2. Шляхи підвищення ефективності операцій з цінними паперами в банківських установах 56
3.3. Перспективи розвитку операцій з цінними паперами в умовах цифровізації банківської системи 60
ВИСНОВКИ 64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 67

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АТ - акціонерне товариство

НБУ - Національний банк України

НКЦПФР - Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку

ОВДП - облігації внутрішньої державної позики

РЦП - ринок цінних паперів

МСФЗ 9 (IFRS 9) - міжнародний стандарт фінансової звітності 9

AML/CFT - протидія відмиванню коштів і фінансуванню тероризму

ROA - рентабельність активів (Return on Assets)

NPL - непрацюючі кредити (non-performing loans)

MiFID II - директива ЄС щодо ринків фінансових інструментів

SWIFT - міжнародна система міжбанківських фінансових повідомлень

ЄДРПОУ - Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України

Н2 - норматив адекватності регулятивного капіталу банку

Н7 - норматив максимального кредитного ризику на одного контрагента

SWOT - аналіз сильних і слабких сторін, можливостей і загроз

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток банківської системи України характеризується зростанням ролі операцій з цінними паперами як одного з головних напрямів диверсифікації активів та підвищення прибутковості банківських установ. В умовах системних змін фінансового сектору України та тривалого режиму війни, банківські операції з цінними паперами перетворилися з базових інструментів диверсифікації доходів на ключовий механізм підтримання ліквідності та капіталізації банківських установ. Безпосередньо для АТ «Сенс БАНК», ці операції набувають особливої ваги, оскільки ефективне управління портфелем цінних паперів дозволяє банку забезпечувати стабільність фінансових показників, підтримувати належний рівень ліквідності, а також мінімізувати ризики в умовах підвищеної невизначеності та волатильності фінансових ринків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика операцій банків з цінними паперами досить активно досліджується як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. Значний внесок у розвиток теоретичних основ здійснили такі вчені, як Фредерік Мішкін, який розглядав роль фінансових ринків у банківській діяльності, та Пітер Роуз, який досліджував банківський менеджмент і портфельні інвестиції.

Серед сучасних українських дослідників можемо відзначити Борисова Л. Є. та Мамуненко М. С., які розглядають сучасні напрями розвитку банківських операцій з цінними паперами; Жердецька Л. В., яка досліджує ефективність інвестиційної діяльності банків на фондовому ринку; Криховецька З. М. та Кохан І. В., які аналізують проблеми формування фінансових ресурсів банків; Онищенко Ю. І., що досліджує управління інвестиційною діяльністю банків; Рисін В. та Папірник С., які вивчають трансформацію ролі банків на ринку державних цінних паперів; а також Черкасова С., яка розглядає питання регулювання діяльності банків на ринку цінних паперів. Попри значну кількість наукових праць, залишаються недостатньо розкритими питання ефективності управління

портфелем цінних паперів у конкретних банках, зокрема в умовах сучасних економічних викликів, а також адаптації цих операцій до процесів цифровізації та підвищених ризиків фінансового ринку України.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-методичних особливості та розробка практичних рекомендацій задля підвищення ефективності операцій банків з цінними паперами на прикладі АТ «Сенс Банк». Для досягнення поставленої мети, було визначено головні завдання, такі як:

1. Розглянуто економічну сутність і класифікацію операцій банків з цінними паперами;
2. Визначено роль банків на ринку цінних паперів та їх основні функції;
3. Досліджено нормативно-правове регулювання цих операцій в Україні;
4. Надано загальну характеристику діяльності банку АТ «Сенс БАНКУ»;
5. Проаналізовано структуру та динаміку операцій з цінними паперами;
6. Оцінено ефективність та ризики відповідних операцій;
7. Визначено основні проблеми розвитку банківських операцій з цінними паперами;
8. Розроблено пропозиції щодо підвищення їх ефективності та окреслити перспективи розвитку.

Об’єктом дослідження є операції з цінними паперами АТ «Сенс БАНК».

Предметом дослідження є економічні відносини, інструменти та методи здійснення операцій з цінними паперами.

У роботі використано загальнонаукові та спеціальні **методи дослідження**, а саме: методи аналізу і синтезу - для узагальнення теоретичних положень; порівняльний аналіз - для оцінки динаміки показників; статистичні методи - для обробки фінансових даних банку; графічний метод - для візуалізації результатів; економіко-математичні методи - для оцінки ефективності операцій; системний підхід - для комплексного дослідження діяльності банків у сфері операцій з цінними паперами.

Теоретична значущість дослідження полягає в узагальненні наукових підходів до визначення сутності та ролі операцій банків з цінними паперами.

Методична значущість полягає у вдосконаленні підходів до аналізу ефективності та ризиків таких операцій. **Практичне значення отриманих результатів** полягає у можливості використання запропонованих рекомендацій у діяльності банківських установ, а саме, в діяльності АТ «Сенс Банк», для підвищення ефективності управління портфелем цінних паперів.

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні матеріали Національного банку України, фінансова звітність банківських установ, статистичні дані та аналітичні огляди та публікації.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У першому розділі розглянуто теоретичні основи операцій банків з цінними паперами. У другому розділі здійснено аналіз діяльності банку та його операцій із цінними паперами. У третьому розділі визначено напрями вдосконалення цих операцій та перспективи їх розвитку в умовах цифровізації банківської системи.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

1.1. Економічна сутність та класифікація операцій банків з цінними паперами

В архітектурі сучасного фінансового ринку банківські установи виступають багатофункціональними інститутами, діяльність яких виходить далеко за межі класичного депозитно-кредитного посередництва. Економічна сутність операцій банків з цінними паперами полягає у процесі змін тимчасово вільних грошових ресурсів у фінансові інструменти з метою забезпечення ліквідності, прибутковості та мінімізації ризиків [22, с. 45]. З наукової точки зору, банківські операції на фондовому ринку потрібно розглядати через призму теорії фінансового посередництва. Вони виступають специфічною формою руху капіталу, де банк не просто перерозподіляє ресурси, але й створює додану вартість шляхом трансформації термінів, обсягів та ризиків фінансових активів. На відміну від кредитування, робота з цінними паперами забезпечує вищий рівень стандартизації та мобільності активів, що дозволяє банку миттєво реагувати на зміну ринкової кон’юнктури.

Операції виконують не лише інвестиційну, а й макрофінансову функцію - вони забезпечують перерозподіл капіталу між секторами економіки, формують ринкову вартість фінансових активів і впливають на стабільність грошово-кредитної системи загалом [1, с. 6]. Саме тому Національний банк України розглядає портфель цінних паперів банків як один із ключових індикаторів їхньої стійкості.

Фундаментальний внесок у розуміння цієї діяльності зробив Фредерік Мішкін, який розглядає банки як ключові ланки, що забезпечують перетік капіталу

через інструменти прямого та опосередкованого фінансування [40, с. 246]. На його думку, цінні папери дозволяють банкам ефективно диверсифікувати активи, що є критично важливим в умовах економічної нестабільності. Пітер Роуз доповнює це положення, трактуючи операції з цінними паперами як засіб «регулювання інвестиційного портфеля», де банк одночасно балансує між потребою у високій ліквідності та прагненням до максимізації доходу [23, с. 142].

У вітчизняній науковій літературі Черкасова С. наголошує на багатофункціональності банків на фондовому ринку, підкреслюючи їх роль як емітентів, інвесторів і професійних посередників одночасно [41]. Такий підхід дозволяє виокремити триєдину природу банку: як суб'єкта, що шукає капітал (емітент), як суб'єкта, що розміщує капітал (інвестор), та як інституційного посередника (торговець), що свідчить про трансформацію банку в універсальний фінансовий інститут ринкового типу.

Для розкриття багатогранності цієї діяльності систематизуємо ключові цілі, які переслідує банк, здійснюючи операції на фондовому ринку (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 - Стратегічні цілі банківських операцій з цінними паперами

Джерело: розроблено автором на основі [41]

До стратегічних цілей банків на ринку цінних паперів належать:

1. забезпечення стабільної дохідності активів;
2. підтримання нормативної ліквідності;
3. диверсифікація кредитного та ринкового ризику;
4. управління процентним ризиком;
5. підвищення капіталізації банку;
6. формування високоякісного заставного портфеля для рефінансування.

Особливої уваги заслуговує ціль управління процентним ризиком. Використовуючи інструменти з фіксованою та плаваючою ставкою (наприклад, різні серії ОВДП), банк може збалансовувати чутливість своїх активів і зобов'язань до коливань облікової ставки НБУ, що є критичним для підтримання чистої процентної маржі [34].

Класифікація операцій з цінними паперами є розгалуженою, багаторівневою системою, яка базується на функціональних, економічних та організаційних критеріях. Як зазначають, Криховецька З. М. та Кохан І. В. структура операцій банку з цінними паперами безпосередньо залежить від його ресурсної бази та стратегії управління ризиками [24]. До стандартних загальноприйнятих підходів варто додати класифікацію за терміновістю та характером відображення у звітності. А саме, виділяють операції в торговому портфелі (для отримання прибутку від короткострокових коливань цін) та операції в портфелі до погашення (інвестиційна стратегія «buy and hold») [29].

Узагальнену класифікацію операцій представимо у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 - Класифікація операцій банку з цінними паперами за функціональним призначенням

Група операцій	**Види діяльності**	**Економічний зміст та мета**
Емісійні (пасивні)	Випуск акцій, облігацій, ощадних сертифікатів	Формування власного капіталу та залучення позикових ресурсів
Інвестиційні (активні)	Купівля ОВДП, корпоративних облігацій, акцій	Розміщення ресурсів для отримання процентного або дивідендного доходу
Клієнтські (посередницькі)	Брокерська діяльність, андеррайтинг, управління активами	Отримання комісійної винагороди за обслуговування учасників ринку

Продовження табл. 1.1.

Інфраструктурні	Депозитарна та реєстраторська діяльність	Зберігання цінних паперів та облік прав власності
Управлінські	Моніторинг ризиків, оптимізація структури портфеля	Оптимізація співвідношення ризик/дохідність

Джерело: узагальнено автором на основі [41]

Окреме місце в системі активних операцій посідають вкладення у державні цінні папери. Рисін В. та Папірник С. підкреслюють, що в умовах України ОВДП стали не тільки інструментом доходу, але й посіли місце активу з мінімальним рівнем ризику в структурі банківського капіталу, що зумовлено можливістю використання цих паперів як застави для отримання рефінансування від НБУ, що робить їх найбільш ліквідною частиною портфеля [18].

Для візуалізації взаємозв'язку між видами цінних паперів та зобов'язаннями емітента використаємо схему (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 - Класифікація фінансових інструментів за типом зобов'язань

Джерело: побудовано автором на основі [22]

Важливо враховувати, що за формою обліку операції поділяються на балансові та позабалансові. Балансові операції відображаються безпосередньо в балансі банку, тоді як позабалансові не входять до нього на момент здійснення, але

все одно пов’язані з певними зобов’язаннями чи ризиками. Жердецька Л. В. зазначає, що позабалансові операції, зокрема андерайтинг (тобто, гарантування розміщення цінних паперів) дають змогу банку генерувати дохід без прямого залучення власних коштів, що позитивно впливає на показники рентабельності активів (ROA) [17, с.14].

Завершуючи теоретичний аналіз, доцільно виокремити ключові переваги, які надає банку робота на фондовому ринку (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 - Переваги операцій з цінними паперами для комерційного банку

Перевага	**Опис механізму реалізації**
Зниження ризику	Нівелювання кредитного ризику через вкладення у безризикові державні активи
Географічна мобільність	Можливість інвестування в активи за межами регіону присутності банку
Гнучкість портфеля	Швидка реструктуризація активів шляхом купівлі-продажу на біржовому ринку
Податкова оптимізація	Специфічні умови оподаткування доходів за окремими видами ЦП (наприклад, ОВДП)

Джерело: розроблено автором на основі [9]

Таким чином, економічна сутність банківських операцій з цінними паперами полягає в їхній здатності забезпечувати динамічну стійкість банку. В сучасних умовах, як слушно зауважують Борисова Л. Є. та Мамуненко М. С., ці операції все більше цифровізуються, перетворюючись на високотехнологічні сервіси, що інтегрують банк у глобальний інвестиційний простір [9, с.38]. Розвиток технологій блокчейн та токенізації активів у перспективі може кардинально змінити класифікаційні підходи, додаючи до банківського арсеналу нові цифрові фінансові інструменти.

Перехід до децентралізованих реєстрів не лише прискорить проведення розрахунків за угодами з цінними паперами, але й суттєво знизить трансакційні витрати та мінімізує ризики технічних збоїв при реєстрації прав власності. Це, у

свою чергу, дозволить комерційним банкам оптимізувати структуру управління ліквідністю завдяки миттєвому доступу до нових сегментів капіталу.

1.2. Роль банків на ринку цінних паперів та їх функції

У сучасній ринковій економіці банківські установи є системними учасниками ринку цінних паперів (РЦП), що, своєю чергою, обумовлено їхнім унікальним статусом фінансових посередників. На відміну від інших суб'єктів, банки мають розвинену інфраструктуру, широку мережу філій та високий рівень довіри з боку населення, що дозволяє їм виступати драйверами розвитку фондового ринку. Наукова дискусія щодо ролі банків на фондовому ринку зводиться до того, що банківські установи виконують функцію «фінансового акселератора» [1, с. 7]. Досліджуючи цей аспект, Цимбалюк Ю.А. та Холявіцька К.С. зазначають, що розвиток РЦП в умовах структурних змін економіки першочергово залежить від активності банківського сектору, оскільки саме банки здатні забезпечити необхідний рівень ліквідності та надійності операцій для приватних інвесторів [43].

Разом з тим, така домінуюча роль банків має і зворотний бік. Тобто, надмірна концентрація операцій на фондовому ринку саме в банківському секторі знижує рівень конкуренції та стримує розвиток альтернативних інституційних інвесторів [35, с.4]. У результаті формується ситуація, коли ринок цінних паперів функціонує не як самостійний механізм мобілізації капіталу, а як додаток до банківської системи, що особливо характерно для української економіки, де частка небанківських фінансових установ залишається відносно низькою.

Дисбаланс сил змушує інших професійних учасників ринку шукати вузькоспеціалізовані ніші, тоді як банківські конгломерати продовжують нарощувати свій вплив завдяки масштабній диверсифікації послуг. Активна участь банків у операціях з фінансовими інструментами базується на низці конкурентних переваг, які систематизуємо в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 - Конкурентні переваги банків як учасників ринку цінних паперів

Чинник переваги	**Характеристика та вплив на діяльність**
Ресурсний потенціал	Наявність значного обсягу власного та залученого капіталу для проведення масштабних інвестиційних операцій
Інформаційна асиметрія	Доступ до фінансової інформації про клієнтів-емітентів через кредитні відносини, що дозволяє краще оцінювати ризики
Інфраструктурна мережа	Можливість розповсюдження цінних паперів серед широкого кола інвесторів через мережу відділень
Технологічне забезпечення	Використання сучасних банківських систем для швидкого здійснення клірингових та розрахункових операцій
Кадровий капітал	Наявність штату сертифікованих спеціалістів з управління активами та ризик-менеджменту

Джерело: розроблено автором на основі [33]

Одночасно, перераховані переваги не є універсальними та досить часто мають зворотний ефект. А саме, доступ до внутрішньої інформації про клієнтів, хоча і підвищує якість інвестиційного аналізу, створює ризики конфлікту інтересів. Банк може бути зацікавлений у підтримці фінансового стану позичальника навіть за умов зниження інвестиційної привабливості його цінних паперів, що потенційно впливає на об'єктивність прийняття рішень [28, с. 741].

Зауважимо, що перевага «інформаційної асиметрії» стає ключовою при формуванні інвестиційної стратегії банку. Володіючи даними про фінансовий стан підприємства-позичальника, банк може краще спрогнозувати прибутковість його цінних паперів порівняно з пересічним інвестором, що дозволяє банківським установам мінімізувати специфічні ризики ще на етапі відбору активів до портфеля [31, с. 210]. Багатогранність банківської діяльності на фондовому ринку проявляється через систему стратегічних цілей. Орієнтири банку не обмежуються тільки отриманням прибутку; вони охоплюють також питання управління власністю та зміцнення ринкових позицій.

Реалізація завдань вимагає від менеджменту банку постійного балансування між прагненням до максимальної прибутковості портфеля та необхідністю

дотримання жорстких нормативів ліквідності, встановлених регулятором. Комплексний підхід до досягнення зазначених орієнтирів та особливості їх реалізації у вітчизняній практиці детально відображено у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 - Система стратегічних цілей банку при роботі з фінансовими інструментами

Напрям інвестування	**Стратегічна ціль**	**Очікуваний результат**
Портфельне інвестування	Отримання дивідендів, процентів та курсової різниці	Збільшення чистого прибутку
Стратегічне інвестування	Отримання контролю над діяльністю суб'єктів господарювання	Розширення сфери впливу, формування банківських груп
Управління ліквідністю	Створення «вторинних резервів» у формі високоліквідних паперів	Можливість швидкого залучення коштів через РЕПО
Клієнтський сервіс	Розширення переліку комісійних послуг (брокераж, зберігання)	Диверсифікація джерел доходу за межами процентної маржі

Джерело: узагальнено автором на основі [17]

У практичній діяльності банків реалізація зазначених цілей залежить від макроекономічної ситуації. У періоди фінансової нестабільності банки, як правило, зміщують акцент із максимізації прибутку на забезпечення ліквідності, що проявляється у збільшенні вкладень у державні цінні папери [11]. Натомість у фазі економічного зростання активізується інтерес до більш ризикових, але дохідних корпоративних інструментів [19, с. 65]. Аналізуючи ефективність досягнення цих цілей, Жердецька Л. В. акцентує увагу на тому, що інвестиційна діяльність банків України останнім часом переорієнтувалася з чисто спекулятивних операцій на операції з підтримки ліквідності [17, с. 12]. Авторка підкреслює, що в умовах нестабільності саме державні цінні папери (ОВДП) стають для банків «тихою гаванню», що дозволяє одночасно виконувати нормативи НБУ та отримувати гарантований дохід.

Роль банків на РЦП реалізується через виконання специфічних функцій. Як зазначають теоретики фінансового ринку, дані функції можна розділити на

макроекономічні (загальносистемні) та мікроекономічні (внутрішньобанківські) [6, с. 240]. На макрорівні банки забезпечують трансформацію заощаджень у реальні інвестиції, а на мікрорівні - оптимізують структуру власних активів і пасивів. Більш детальний розподіл напрямів діяльності банку за його роллю на ринку представлено у таблиці 1.5.

Таблиця 1.5 - Функціональні напрями діяльності банків на ринку цінних паперів

Роль банку	**Зміст діяльності**	**Основні інструменти**
Емітент	Випуск власних паперів для капіталізації та залучення ресурсів	Акції, облігації банку, ощадні сертифікати
Інвестор	Вкладення коштів у цінні папери інших емітентів за власний рахунок	ОВДП, корпоративні облігації, акції підприємств
Торговець (Дилер/Брокер)	Купівля-продаж паперів від свого імені або за дорученням клієнтів	Угоди на біржовому та позабіржовому ринках
Андеррайтер	Організація випуску та первинного розміщення паперів для клієнтів	Корпоративні облігаційні позики
Зберігач (Депозитарій)	Облік прав власності та зберігання активів клієнтів	Електронні записи на рахунках у цінних паперах

Джерело: сформовано автором за результатами дослідження [22; 40]

Тобто, реалізація ролі емітента дозволяє банку не тільки нарощувати капітал, але й керувати своєю репутацією. Наведемо приклад, успішний випуск власних облігацій є сигналом для ринку про фінансову стабільність установи [7, с. 24]. Одночасно, як професійні торговці, банки забезпечують «глибину» ринку, здійснюючи котирування цінних паперів та забезпечуючи можливість їх купівлі-продажу у будь-який час.

Процедура отримання та підтримання таких ліцензій супроводжується жорстким моніторингом з боку регулятора щодо відповідності банківських установ вимогам до власного капіталу, кваліфікації персоналу та технічного забезпечення торговельних платформ. Це створює додатковий рівень безпеки для клієнтів, проте суттєво підвищує регуляторне навантаження на самі фінансові інституції в умовах

динамічної трансформації законодавства. На рисунку 1.3, можемо чітко простежити взаємозв'язок між статусом банку як професійного учасника та його ліцензійними повноваженнями. В Україні для здійснення більшості цих операцій банк повинен отримати відповідні ліцензії від НКЦПФР [32].

Рисунок - 1.3 Взаємодія ліцензійних видів діяльності банку на фондовому ринку

Джерело: розроблено автором на основі [42]

Окрему групу складають операції з обслуговування інфраструктури ринку. Вони мають стабільний характер і генерують комісійний дохід, який практично не залежить від коливань ринкових цін на активи.

Таблиця 1.6 - Характеристика допоміжних та інфраструктурних операцій банків

Вид операції	**Зміст послуги**	**Значення для банку**
Кредитування під заставу ЦП	Надання позик під забезпечення цінними паперами з високим рейтингом	Збільшення кредитного портфеля при низькому ризику
Гарантійні операції	Надання банківських гарантій за випусками облігацій третіх осіб	Отримання винагороди за прийняття ризику емітента
Функції платіжного агента	Виплата доходів (купонів, дивідендів) власникам паперів за дорученням емітента	Технологічне обслуговування грошових потоків

Продовження табл. 1.6

Управління активами	Довірче управління портфелем цінних паперів клієнта	Максимізація комісійного доходу від управління

Джерело: розроблено автором на основі [12]

Важливо підкреслити роль банку як андеррайтера. У вітчизняній практиці банки часто виступають радниками для великих корпорацій, допомагаючи їм виходити на ринок запозичень, це не тільки приносить комісійні, але й поглиблює взаємодію банку з реальним сектором економіки [10, с. 9]. Депозитарна діяльність банку є фундаментом безпеки ринку, оскільки саме банк несе відповідальність за коректність обліку прав власності на активи клієнтів.

Для того, щоб банк міг ефективно виконувати свої функції, він повинен чітко класифікувати фінансовий інструментарій, з яким працює. Вибір конкретного виду папера залежить від поєднання терміновості, ризику та способу отримання доходу. Узагальнену класифікацію основних інструментів, які формують операційне поле банку, наведено в таблиці 1.7.

Таблиця 1.7 - Класифікація цінних паперів як об’єктів банківської діяльності

Ознака класифікації	**Види цінних паперів**	**Значення для банківського менеджменту**
За економічною природою	Боргові (облігації, векселі); Пайові (акції)	Визначає характер доходу (процент або дивіденд)
За статусом емітента	Державні, муніципальні, корпоративні	Визначає рівень кредитного ризику та ліквідності
За формою існування	Бездокументарні (електронні); Документарні	Впливає на технологію зберігання та обліку
За терміном обігу	Короткострокові (до 1 року); Середньо- та довгострокові	Використовуються для регулювання поточної або перспективної ліквідності

Джерело: систематизовано автором на основі аналізу [6;14;23]

Додатково можемо відзначити, що трансформація ролі банків на ринку цінних паперів відбувається під впливом цифровізації фінансових послуг [20].

Використання електронних торговельних платформ, автоматизованих систем управління активами та фінтех-рішень змінює підходи до здійснення операцій, підвищуючи їх швидкість та ефективність. У таких умовах банки змушені адаптувати свої бізнес-моделі, поєднуючи традиційні інструменти з інноваційними технологіями.

Отже, роль банку на ринку цінних паперів є багатогранною: він одночасно виступає і фінансовим інститутом, що забезпечує стабільність власної діяльності, і професійним учасником, що надає сервіси іншим суб'єктам. Дане поєднання ролей робить банки центральними фігурами фондового ринку, від ефективності роботи яких залежить інвестиційний клімат країни загалом.

1.3. Нормативно-правове регулювання операцій банків з цінними паперами в Україні

Правове регулювання діяльності банків на ринку цінних паперів в Україні формується як багаторівнева система, яка, своєю чергою, поєднує норми конституційного, цивільного, господарського та спеціального фінансового законодавства. Його головна особливість полягає у поєднанні державного нагляду за стабільністю фінансової системи та регуляції ринкових механізмів обігу капіталу. Важливою науковою дефініцією у цьому контексті є розмежування рівнів регулювання на макропруденційний (а саме, забезпечення стійкості всієї системи) та мікропруденційний (тобто, контроль за ризиками конкретної установи) [25, с. 142]. У сучасних умовах ця система трансформується під впливом євроінтеграційних процесів, імплементації норм права Європейського Союзу та поступового переходу до моделі «ринок із пруденційним наглядом», де акцент зміщується з прямого адміністративного контролю на управління ризиками [37].

Базовим нормативним фундаментом функціонування банків як учасників фондового ринку виступає Закон України «Про банки і банківську діяльність»,

який визначає загальні засади діяльності банківських установ, у тому числі їх право здійснювати операції з цінними паперами як за власний рахунок, так і в інтересах клієнтів. Стаття 47 цього Закону чітко регламентує право банків на здійснення професійної діяльності на ринках капіталу, що включає дилерську, брокерську, андеррайтингову діяльність та діяльність з управління активами. Одночасно, закон встановлює жорстку вимогу: банк не може бути учасником ринку без відповідної ліцензії від профільного регулятора, що створює фундамент для інституційного контролю. У межах цього закону закріплюється універсальна модель банку, що дозволяє поєднувати кредитні, інвестиційні та посередницькі функції, однак із жорстким дотриманням вимог щодо капіталу, ліквідності та управління ризиками [22, с.56].

Спеціальне регулювання ринку капіталу в Україні забезпечується Законом України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», який замінив застаріле законодавство про цінні папери та фондовий ринок і гармонізував національну систему з європейськими підходами, зокрема директивами MiFID II [32]. Саме даний закон визначає інституційну структуру ринку, порядок емісії та обігу фінансових інструментів, вимоги до професійних учасників, а також засади розкриття інформації емітентами. У контексті банківської діяльності він має ключове значення, оскільки встановлює правові рамки для здійснення брокерських, дилерських, андеррайтингових операцій, а також діяльності з управління фінансовими активами.

Інституційне регулювання ринку цінних паперів здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), яка є центральним органом державної влади зі спеціальним статусом. Її діяльність базується на Законі України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні». Комісія формує та реалізує державну політику у сфері функціонування ринку капіталу, здійснює ліцензування професійної діяльності, встановлює стандарти розкриття інформації, а також контролює дотримання вимог законодавства учасниками ринку [42]. Важливим є, що саме НКЦПФР забезпечує нагляд за небанківськими

інвестиційними інститутами, тоді як банки перебувають у режимі подвійного регулювання - з боку як НКЦПФР, так і Національного банку України.

Провідне місце в системі регулювання займає Національний банк України, який поєднує функції монетарного регулятора та інституційного учасника ринку цінних паперів. Відповідно до Закону України «Про Національний банк України», НБУ здійснює операції з державними цінними паперами на відкритому ринку, виступає агентом Міністерства фінансів у процесі розміщення облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), а також використовує інструменти фондового ринку як механізм реалізації грошово-кредитної політики [30]. Для забезпечення пруденційного нагляду НБУ використовує систему нормативів, а саме, постанову Правління НБУ №368, яка встановлює норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), що безпосередньо обмежує обсяг інвестицій банку в облігації одного корпоративного емітента [18].

Важливим елементом нормативного середовища є також законодавство у сфері фінансового моніторингу, а саме, Закон України «Про запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом». У контексті операцій банків з цінними паперами цей акт встановлює обов'язкові процедури ідентифікації клієнтів, перевірки походження коштів та моніторингу підозрілих фінансових операцій, що безпосередньо впливає на інвестиційну діяльність банків, особливо при роботі з корпоративними цінними паперами та операціями на вторинному ринку [11].

Регуляторне середовище доповнюється підзаконними актами НБУ та НКЦПФР, які деталізують порядок формування інвестиційного портфеля банків. Зокрема, суттєве значення має імплементація міжнародного стандарту IFRS 9 (МСФЗ 9), закріплена Постановою НБУ №12. Відповідно до неї, банківські активи класифікуються за бізнес-моделями: утримувані для збору грошових потоків (HTC), утримувані для продажу (HTCS) або торгові активи [39, с. 278]. Це дозволяє більш точно відображати вартість фінансових активів банку та рівень кредитного й ринкового ризику. Для систематизації головних рівнів правового регулювання

операцій банків з цінними паперами узагальнимо їх у табличній формі (див. табл. 1.8.).

Таблиця 1.8 - Система нормативно-правового регулювання діяльності банків на ринку цінних паперів

Рівень регулювання	**Основні акти та інституції**	**Характер впливу на банки**
Законодавчий	Закон «Про банки і банківську діяльність», Закон «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», Закон «Про НБУ»	Визначення правового статусу банків та дозволених операцій
Регуляторний	НБУ, НКЦПФР	Ліцензування видів діяльності, контроль правил торгівлі та захист інвесторів.
Пруденційний	Постанови НБУ (№368, №351, №64)	Обмеження ризикових операцій (нормативи Н2, Н7), вимоги до капіталу та резервування.
Фінансовий моніторинг	Закон про AML/CFT, Держфінмоніторинг	Контроль походження коштів та прозорість інвестицій та ідентифікація бенефіціарів.

Джерело: сформовано автором на основі аналізу Законів України «Про банки і банківську діяльність», «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» та нормативно-правових актів НБУ.

Практичне застосування даного нормативного поля можна простежити через діяльність українських банків на ринку державних цінних паперів. Найбільш типовою стратегією є інвестування у ОВДП, які виконують функцію безризикового активу [33]. Згідно з пруденційними вимогами, такі активи мають нульову вагу ризику при розрахунку нормативу достатності капіталу (Н2), що робить їх найбільш привабливими для банківського менеджменту [18]. Додатково поширеними є операції репо з державними облігаціями, які забезпечують короткострокове фінансування під заставу високоліквідних паперів.

У випадку корпоративних цінних паперів нормативне регулювання є значно жорсткішим через вищий рівень ризику. Банки зобов’язані дотримуватися вимог Постанови НБУ №351 щодо оцінки кредитного ризику емітента. Якщо фінансовий стан емітента погіршується, банк зобов'язаний сформувати резерви під знецінення

цих паперів, що безпосередньо зменшує його капітал, що обмежує надмірну експозицію банків до окремих корпоративних позичальників і зменшує системні ризики.

Важливою тенденцією останніх років є поступова цифровізація правового регулювання ринку капіталу [31, с. 156]. Запровадження електронних торгових систем, дематеріалізація цінних паперів та розвиток Центрального депозитарію України створили умови для повністю бездокументарного обігу фінансових інструментів, це підвищує прозорість операцій банків, скорочує транзакційні витрати та мінімізує операційні ризики.

Отже, нормативно-правове регулювання операцій банків з цінними паперами в Україні формує складну, але структуровану систему, в якій поєднуються законодавчі акти, регуляторні вимоги та міжнародні стандарти фінансової звітності. Її розвиток характеризується поступовою гармонізацією з європейською правовою моделлю, посиленням пруденційного нагляду та зростанням ролі ризик-орієнтованого підходу. У цих умовах банки виступають не лише учасниками ринку капіталу, але й об’єктами жорсткого регуляторного контролю, що забезпечує баланс між прибутковістю операцій і стабільністю фінансової системи.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ ОПЕРАЦІЙ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ АТ «СЕНС БАНК»

2.1. Загальна характеристика діяльності АТ «Сенс БАНК»

Сучасний стан банківського сектору України на сьогодні, характеризується високим рівнем динамічності та інституційних трансформацій [2, с. 78]. Одним із найбільш яскравих прикладів такої трансформації є діяльність Акціонерного товариства «Сенс Банк» (далі - АТ «Сенс Банк»), яке за останні роки пройшло шлях від провідного банку з іноземним капіталом до системно важливої фінансової установи державного сектору [44].

Акціонерне товариство «Сенс Банк» (АТ «Сенс Банк») на сучасному етапі розвитку банківської системи України посідає стратегічне місце як одна з найбільших фінансових установ із державним капіталом [30]. Станом на початок 2026 року АТ «Сенс Банк» утримує частку близько 4–5% від загальних активів банківської системи України, що підтверджує його статус системної інституції. Маючи понад 30-річну історію, банк трансформувався з невеликої комерційної установи у системно важливий банк, який забезпечує стабільність розрахунків та інвестиційну активність у національній економіці. Історичний шлях банку розпочався 24 березня 1993 року (ТОВ «Віто») [36].

Протягом десятиліть установа функціонувала під брендами «Київінвестбанк» та «Альфа-Банк Україна». Але події 2022–2023 років стали визначальними для його правового статусу. 1 грудня 2022 року банк офіційно змінив назву на АТ «Сенс Банк», а вже 21 липня 2023 року відбулася його повна націоналізація [27].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України, держава в особі Міністерства фінансів придбала 100% акцій банку за 1 гривню, що було критично необхідним для захисту вкладників та національної безпеки. (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1 - Етапи інституційної трансформації АТ «Сенс Банк»

Період	Назва фінансової установи	Головна характеристика етапу
1993 – 2001	ТОВ «Віто», «Київінвестбанк»	Становлення на ринку, отримання членства у SWIFT та Visa.
2001 – 2022	АТ «Альфа-Банк»	Трансформація в універсальний банк, консолідація з «Укрсоцбанком», входження до переліку системно важливих.
2022 - 2023	АТ «Сенс Банк» (комерційний)	Ребрендинг, вихід на ринок під новим брендом «Sense Bank», зміна довірчих керуючих.
З 21.07.2023	АТ «Сенс Банк» (державний)	Націоналізація банку. Перехід 100% акцій у власність держави в особі Міністерства фінансів України.

Джерело: сформовано автором на основі [36;44]

Особливістю поточної бізнес-моделі банку після переходу у державну власність стало фокусування на дотриманні жорстких нормативів НБУ. А саме, показник адекватності регулятивного капіталу (Н2) банку протягом 2024–2025 рр. стабільно перевищував 15% (при мінімумі 10%), що створює значний «запас міцності» для активізації операцій на фондовому ринку [27].

Кардинальним поворотом у діяльності банку став липень 2023 року. Відповідно до рішення Національного банку України та Постанови Кабінету Міністрів України, АТ «Сенс Банк» було націоналізовано. Даний крок був зумовлений необхідністю забезпечення фінансової стабільності держави в умовах воєнного стану та наявністю санкційних ризиків щодо попередніх бенефіціарних власників [48]. На сьогодні банк функціонує на підставі банківської ліцензії №61 від 01.12.2022 р. За класифікацією НБУ, АТ «Сенс Банк» віднесено до групи банків з державною часткою, де він посідає 4-те місце за обсягом активів [47].

АТ «Сенс Банк» (код ЄДРПОУ 23494714) , офіційно визнаний Національним банком України як платоспроможний системно важливий банк із державною часткою, це і означає, що установа має суттєвий вплив на стабільність

фінансової системи країни, а її діяльність підлягає посиленому нагляду та особливим вимогам до капіталу та ліквідності.

Організаційна структура банку побудована за лінійно-штабним принципом (див. рис. 2.1), що, в свою чергу, дозволяє ефективно поєднувати чітку вертикаль управління з роботою спеціалізованих аналітичних підрозділів.

Рисунок 2.1 - Організаційна структура управління АТ «Сенс Банк»

Джерело: розроблено автором на основі внутрішніх положень АТ «Сенс Банк»

Досить важливим аспектом діяльності банку є його технологічність. АТ «Сенс Банк» позиціонує себе як «digital-first» банк, що підтверджується розвитком цифрової екосистеми «Sense SuperApp», (див. рис. 2.2.). Цифрова екосистема «Sense SuperApp» інтегрована з державним сервісом «Дія», що дозволяє проводити віддалену верифікацію клієнтів та миттєве відкриття інвестиційних рахунків для купівлі ОВДП.

Автоматизація процесу дозволяє банку значно спростити доступ роздрібних інвесторів до державних цінних паперів, мінімізуючи паперовий документообіг та скорочуючи час проведення операцій до кількох хвилин. Впровадження подібних інструментів у мобільному застосунку забезпечує безперервний моніторинг портфеля в режимі реального часу, що безпосередньо стимулює залучення капіталу фізичних осіб у державний сектор економіки, що підтверджує статус фінансової

установи як одного з лідерів цифрової трансформації на вітчизняному ринку банківських послуг.

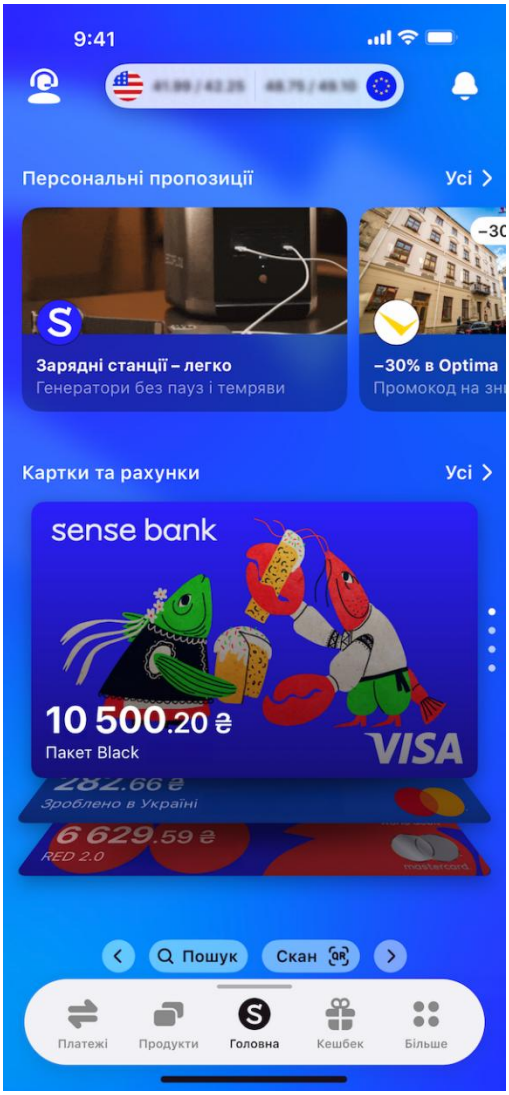

Рисунок 2.2 - Інтерфейс цифрової екосистеми «Sense SuperApp» АТ «Сенс Банк»

Джерело: узагальнено автором за даними офіційного сайту [47]

Також банк є активним учасником проєкту «Power Banking», забезпечуючи автономну роботу 74 ключових відділень в умовах енергетичної кризи.

Для оцінки стійкості та стратегічного вектора розвитку АТ «Сенс Банк» потрібно проаналізувати динаміку його ключових показників у ретроспективі 2022–2025 років. Цей період охоплює найскладніші етапи: операційну кризу початку війни, процедуру націоналізації та вихід на траєкторію прибуткового зростання під державним управлінням (див. табл. 2.2).

Таблиця 2.2 - Динаміка показників фінансового стану АТ «Сенс Банк» за 2022–2025 рр.

Показник	31.12.2022	31.12.2023	31.12.2024	30.09.2025
Усього активи, млн грн	75 165,5	107 466,0	123 714,5	130 783,3
Грошові кошти, млн грн	18 154,3	44 438,1	35 996,7	31 266,1
Інвестиції в цінні папери, млн грн	4 187,4	18 732,9	30 616,6	30 504,1
Кредитний портфель (нетто), млн грн	42 663,1	32 858,6	42 577,1	49 744,7
Зобов'язання клієнтів, млн грн	60 547,0	94 326,4	107 122,4	111 459,9
Власний капітал, млн грн	6 117,0	9 086,4	10 891,5	13 516,6

** Дані за 9 місяців 2025 року згідно з проміжною звітністю*

Джерело: побудовано автором на основі фінансової звітності АТ «Сенс Банк» [45]

Аналіз демонструє динаміку зростання активів: за аналізований період активи збільшилися на 74% (з 75,2 млрд грн до 130,8 млрд грн), зростання активів має не тільки позитивний характер, а й формує додаткові вимоги до якості управління ризиками. Тобто, стрімке нарощування активів підвищує навантаження на систему контролю ліквідності та капіталу, що вимагає більш жорсткого дотримання нормативів НБУ та ефективної внутрішньої політики ризик-менеджменту [18]. Станом на 30.09.2025 р. рівень покриття зобов'язань перед клієнтами високоліквідними активами становив більш ніж 30%, що мінімізує ризики втрати ліквідності навіть в умовах нестабільного ринку [33].

Структурний аналіз активів вказує на зміну домінанти: інвестиції в цінні папери зросли у 7,3 рази, якщо у 2022 році банк фокусувався на кредитуванні, починаючи з 2023 року можемо спостерігати досить стрімке нарощування портфеля цінних паперів. Інвестиції в цінні папери зросли у 7,3 раза (з 4,2 млрд грн до 30,5 млрд грн), що свідчить про переорієнтацію на безризиковані державні інструменти (ОВДП) та депозитні сертифікати НБУ [44].

Паралельно із зростанням активів відбулося зміцнення ресурсної бази, частка строкових депозитів фізичних осіб у структурі зобов'язань стабілізувалася

на рівні 35%, що забезпечує банку «довгий» ресурс для інвестиційних операцій. Обсяг коштів клієнтів зріс майже вдвічі, що підтверджує відновлення довіри до установи після зміни власника на державу, зростання довіри саме в цьому випадку є головним фактором стабілізації діяльності банку, тому, що саме ресурсна база визначає можливості подальшого розвитку активних операцій. Одночасно ця залежність від коштів населення підвищує чутливість банку до змін поведінкових настроїв вкладників в умовах кризових явищ.. Капіталізація банку також демонструє стабільний позитивний тренд - власний капітал зріс на 121% порівняно з кризовим 2022 роком. Розгляд результативності діяльності (табл. 2.3) дозволяє стверджувати, що банк успішно подолав період збитковості.

Таблиця 2.3 - Динаміка фінансових результатів АТ «Сенс Банк», млн грн

Показник	**2022 рік**	**2023 рік**	**2024 рік**	**9 міс. 2025**
Чистий процентний дохід	7 052,9	5 474,5	7 320,9	6 012,4
Чистий комісійний дохід	2 842,4	2 344,8	2 165,9	1 890,1
Чистий прибуток / (збиток)	(7 110,2)	2 704,4	1 761,7	2 816,5

Джерело: сформовано автором за даними звітів про фінансові результати АТ «Сенс Банк» [45;46;47]

Вихід на рівень прибутковості в 2023 році, став результатом оптимізації операційних витрат та зростання процентних доходів від портфеля цінних паперів [17]. А саме, банк вийшов на прибуток у розмірі 2,7 млрд грн після масштабного збитку в 7,1 млрд грн у 2022 році. Станом на третій квартал 2025 року прибуток вже перевищив показник всього попереднього року, що вказує на високу ефективність операційної моделі банку в статусі державного.

Досягнення зазначених фінансових показників та перехід до моделі стабільного розвитку стали можливими завдяки глибокій модернізації внутрішніх процесів та адаптації управлінської вертикалі до нових стратегічних цілей установи [44].

Організаційна структура АТ «Сенс Банк» адаптована до сучасних викликів цифрової трансформації. Пріоритетними напрямами діяльності є:

Цифрові інвестиції, а саме - розвиток мобільного застосунку «Sense SuperApp», який інтегрує банківські послуги, купівлю облігацій та управління інвестиційними портфелями.

Корпоративний сектор, тобто - пріоритетна підтримка підприємств критичної інфраструктури та агропромислового комплексу в межах програми «Доступні кредити 5-7-9%».

Роздрібний бізнес - банк стабільно входить до ТОП-3 за обсягами залучених депозитів населення.

Підсумовуючи аналіз, можна стверджувати, що АТ «Сенс Банк» на сьогодні сформувався як фінансово стійка державна установа з акцентом на високотехнологічні сервіси та активну позицію в сегменті операцій із цінними паперами. Комплексну характеристику ринкового положення банку наведемо у SWOT-аналізі (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 - SWOT-аналіз позиції АТ «Сенс Банк» на ринку

Сильні сторони (Strengths)	**Слабкі сторони (Weaknesses)**
Державний статус та 100% гарантія вкладів	Висока частка непрацюючих кредитів (NPL), успадкована з минулих періодів
Одна з найпотужніших цифрових екосистем на ринку («Sense SuperApp») з інтеграцією інвестиційних сервісів	Необхідність пропонувати вищі ставки за депозитами порівняно з іншими державними банками (ПриватБанк, Ощадбанк) для утримання ліквідності
Значний запас високоліквідних активів та доступ до рефінансування НБУ	Є ризик уповільнення прийняття рішень через перехід до процедур державного управління
Можливості (Opportunities)	**Загрози (Threats)**
Розширення участі у програмах відновлення України через спрощений доступ до державних облігацій у застосунку.	Кіберзагрози та ризики фізичного пошкодження інфраструктури,
Активізація на ринку державних та корпоративних облігацій («5-7-9%», «єОселя»).	Агресивна боротьба за клієнта з боку Monobank та інших цифрових платформ у сегменті трансакційного бізнесу
Можливість виходу на ринок з інноваційними фінтех-продуктами для корпоративного сектору та МСБ	Волатильність валютного курсу та облікової ставки НБУ, що впливає на дохідність цінних паперів

Джерело: узагальнено автором на основі [44;45;46;47]

Результати SWOT-аналізу підтверджують, що попри посилення конкурентного тиску з боку приватних необанків та традиційних державних установ, АТ «Сенс Банк» утримує унікальну ринкову нішу завдяки синергії високої технологічності та державного статусу. Важливим фактором операційної стійкості є високий рівень автоматизації комплаєнс-контролю, що мінімізує юридичні та репутаційні ризики при проведенні складних операцій на ринку капіталу [41].

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, можемо стверджувати, що стабілізація власного капіталу на рівні 13,5 млрд грн та зростання активів до 130,8 млрд грн сформували достатній ресурсний потенціал для трансформації банку в одного з ключових інституційних інвесторів. Наявний запас ліквідності та капіталізації дозволяє банку не лише забезпечувати виконання зобов'язань перед клієнтами, а й активно розширювати портфель інвестиційних операцій.

2.2. Аналіз структури та динаміки операцій АТ «Сенс БАНК» з цінними паперами

Операції з цінними паперами протягом останніх років набули для АТ «Сенс БАНК» не тільки інвестиційного, але й фактично стратегічного значення. Тобто, якщо раніше цей напрям переважно виконував допоміжну функцію - забезпечення ліквідності та тимчасового розміщення надлишкових ресурсів, тоді після 2022 року його роль глобально змінилася [9, с. 35].

Початок повномасштабної війни та різке скорочення кредитної активності на фоні підвищених ризиків неповернення змусили банк переглянути структуру активів. Як наслідок, значна частина ресурсної бази була перенаправлена у високоліквідні інструменти, першочергово державні облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) та депозитні сертифікати Національного банку України, це рішення було не стільки стратегічним вибором, скільки вимушеною адаптацією

до умов ринку, де традиційне кредитування стало менш прогнозованим джерелом доходу [16, с. 122].

Набуття банком державного статусу у 2023 році стало важливим етапом у трансформації інвестиційної політики, що суттєво змінило як рівень довіри до установи, так і її доступ до інструментів управління ліквідністю [27]. Фактично банк почав виконувати роль одного з ключових внутрішніх інвесторів у державний борг, одночасно забезпечуючи стабільність власного фінансового результату.

Відзначимо, що ця переорієнтація не була різкою або хаотичною, а навпаки, вона відбувалася поетапно: від скорочення кредитного портфеля та зростання частки ліквідних активів у 2022 році - до активного нарощування портфеля державних цінних паперів у 2023–2024 роках і його стабілізації у 2025 році.

У практичному вимірі це означало, що банк фактично перейшов до моделі управління активами, в якій дохідність дедалі більше залежить не від класичного банківського посередництва (депозити → кредити), а від операцій з борговими інструментами держави та ринку капіталу. Саме тому аналіз структури та динаміки портфеля цінних паперів є ключовим для розуміння сучасної бізнес-моделі АТ «Сенс БАНК», його ролі у фінансовій системі України та джерел формування прибутковості [17].

Методологія аналізу базується на розрахунку питомої ваги інвестиційних активів у загальній структурі активів ($І_{цп}$):

$$І_{ЦП} = \frac{К_{інв}}{А_{заг}} \times 100\% \qquad (1.1.)$$

де :

Кінв - обсяг інвестиційного портфеля цінних паперів;

Азаг - загальні активи банку.

Безпосередньо, розрахунок цього показника дозволяє оцінити ступінь залежності банку від інвестиційної діяльності та визначити зміну ролі операцій з цінними паперами у загальній структурі активів у динаміці. Зростання значення цього коефіцієнта свідчить про поступовий перехід банку до інвестиційно-орієнтованої моделі функціонування.

Для контролю ризиків розраховуються нормативи загальної суми інвестування (Н12), який лімітує вкладення банку відносно його капіталу:

$$Н12 = \frac{К_{інв.заг.}}{К+ЦП+В} \times 100\% \quad (1.2.)$$

де К - регулятивний капітал банку; В - вкладення в асоційовані компанії.

Для детального аналізу розглянемо динаміку загального обсягу інвестиційного портфеля протягом 2022–2025 років (див. табл. 2.5).

Таблиця 2.5 - Динаміка інвестиційного портфеля АТ «Сенс Банк» за категоріями активів, млн грн

Категорія цінних паперів	**2022 рік**	**2023 рік**	**2024 рік**	**9 міс. 2025**	**Відхилення (+/-)**
Через прибуток/збиток (торгові)	692,9	979,3	1 217,5	850,2	+157,3
Через інший сукупний дохід	3 677,0	17 856,5	29 549,6	29 226,9	+25 549,9
За амортизованою вартістю	510,4	183,5	87,7	59,7	-450,7
Усього портфель інвестицій	**4 880,3**	**19 019,3**	**30 854,8**	**30 136,8**	**+25 256,5**

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності АТ «Сенс Банк» за 2022-2025 рр. [45;46;47]

Аналіз даних таблиці 2.5 свідчить про експоненціальне зростання інвестиційної активності банку: за період дослідження загальний обсяг портфеля збільшився у 6,2 рази, візуалізацію цієї тенденції, що демонструє стрімке нарощення активів, наведено на рис. 2.3. Але зауважимо, що основний приріст припав на папери, які обліковуються через інший сукупний дохід [23].

Це, в свою чергу, свідчить про довгострокову стратегію менеджменту: утримувати державні облігації до моменту отримання купонного доходу, що дозволяє мінімізувати вплив ринкової волатильності на чистий прибуток установи.

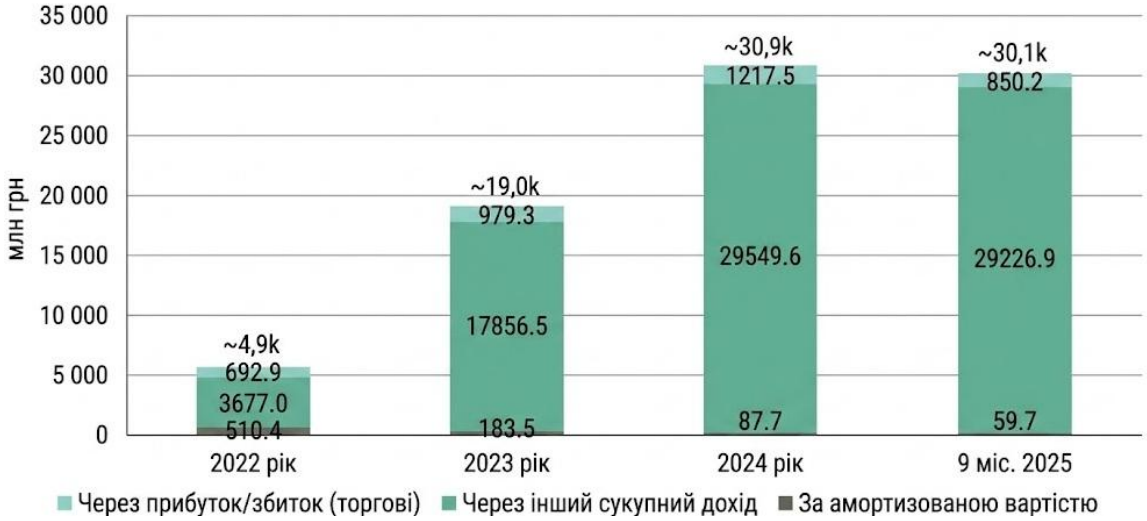

Рисунок 2.3 - Динаміка обсягу інвестиційного портфеля АТ «Сенс Банк», за 2022-2025 рр, млн грн

Джерело: побудовано автором за даними табл. 2.5.

Візуалізація, представлена на рис. 2.3, підтверджує, що пік нарощення інвестиційного портфеля припав на 2023–2024 роки, що і збігається з періодом стабілізації банку після націоналізації. Підкреслимо, що за цим кількісним зростанням стоїть якісна трансформація структури активів емітента [47]. Зміна форми власності установи зумовила кардинальний перегляд критеріїв формування інвестиційного портфеля, де пріоритет було віддано мінімізації кредитних ризиків, що й призвело до витіснення з обігу комерційних та регіональних фінансових інструментів на користь суверенних зобов'язань. Для кращого розуміння стратегії банку проаналізуємо структуру портфеля за видами емітентів (див.табл. 2.6).

Таблиця 2.6 - Структура інвестиційного портфеля АТ «Сенс Банк» за видами емітентів, %

Вид інструменту	**2022 рік**	**2023 рік**	**2024 рік**	**9 міс. 2025**
ОВДП (у гривні та валюті)	75,3	94,0	96,5	**99,8**
Папери місц. самоврядування	18,8	1,0	0,3	**0,2**
Акції та інші фінансові активи	5,9	5,0	3,2	**0,0**
Усього	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

Джерело: розраховано автором на основі Примітки 7 до фінансової звітності АТ «Сенс Банк»

Дані таблиці 2.6 демонструють фактичне перетворення банку на моноінвестора державних цінних паперів. Тобто, якщо у 2022 році банк мав диверсифікований портфель, який включав муніципальні облігації (18,8%), то станом на кінець вересня 2025 року частка ОВДП досягла критичної позначки у 99,8%, що свідчить про повну синхронізацію інвестиційної політики банку з потребами державного бюджету, але з одного боку, ця концентрація забезпечує високий рівень надійності активів, однак з іншого - формує ефект «одного джерела доходу», що підвищує чутливість банку до змін державної боргової політики та макроекономічної ситуації [33]. Структурне домінування ОВДП у поточному періоді наочно представлено на рисунку 2.4.

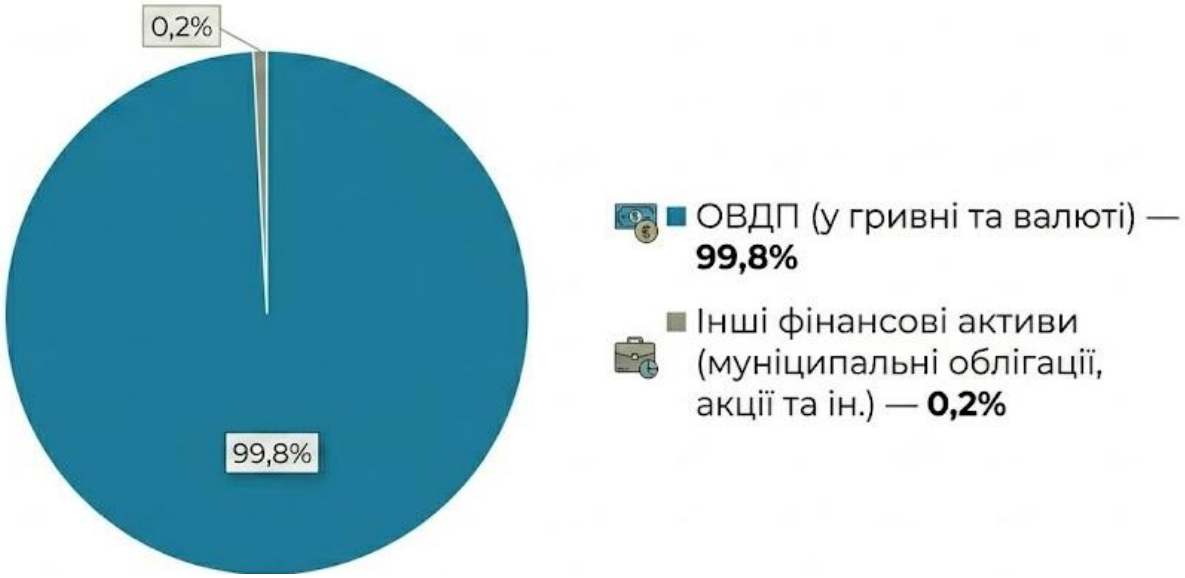

Рисунок 2.4 - Питома вага ОВДП у структурі інвестиційного портфеля АТ «Сенс Банк» станом на 30.09.2025, %

Джерело: побудовано автором на основі табл. 2.6.

Така динаміка не є випадковою, вона є прямим наслідком монетарних умов, які панували на ринку.

Високий рівень облікової ставки регулятора у поєднанні з жорсткими вимогами до резервування створили для державних банків умови, за яких інвестування в без ризикові суверенні зобов'язання стало значно вигіднішим, ніж класичне кредитування реального сектору економіки. Взаємозв'язок між рішеннями регулятора та діями менеджменту банку узагальнимо в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 - Вплив монетарної політики НБУ на інвестиційну активність банку

Період	Сер. облікова ставка, %	Вплив на стратегію банку	Характер операцій
2022 рік	10,0 – 25,0	Невизначеність та волатильність	Формування ліквідних резервів
2023 рік	20,0 – 25,0	Висока прибутковість держборгу	Агресивна купівля ОВДП
2024 рік	13,0 – 16,0	Зниження вартості ресурсів	Подовження строковості портфеля
2025 рік	13,0 – 13,5	Стабілізація маржі	Підтримка обсягів та реінвестування

Джерело: розроблено автором на основі звітів НБУ та АТ «Сенс Банк»

Як свідчить аналіз, саме висока облікова ставка у 2023 році стала «вікном можливостей», яке дозволило банку зафіксувати високу дохідність на роки вперед. Таким чином, інвестиційна стратегія банку має виражений проциклічний характер, оскільки напряму залежить від фаз монетарного циклу, це означає, що в умовах зниження ставок потенціал отримання надприбутків суттєво обмежується [34]. Ефективність цього переходу до моделі інституційного інвестора підтверджується динамікою доходів, що представлена на рисунку 2.5.

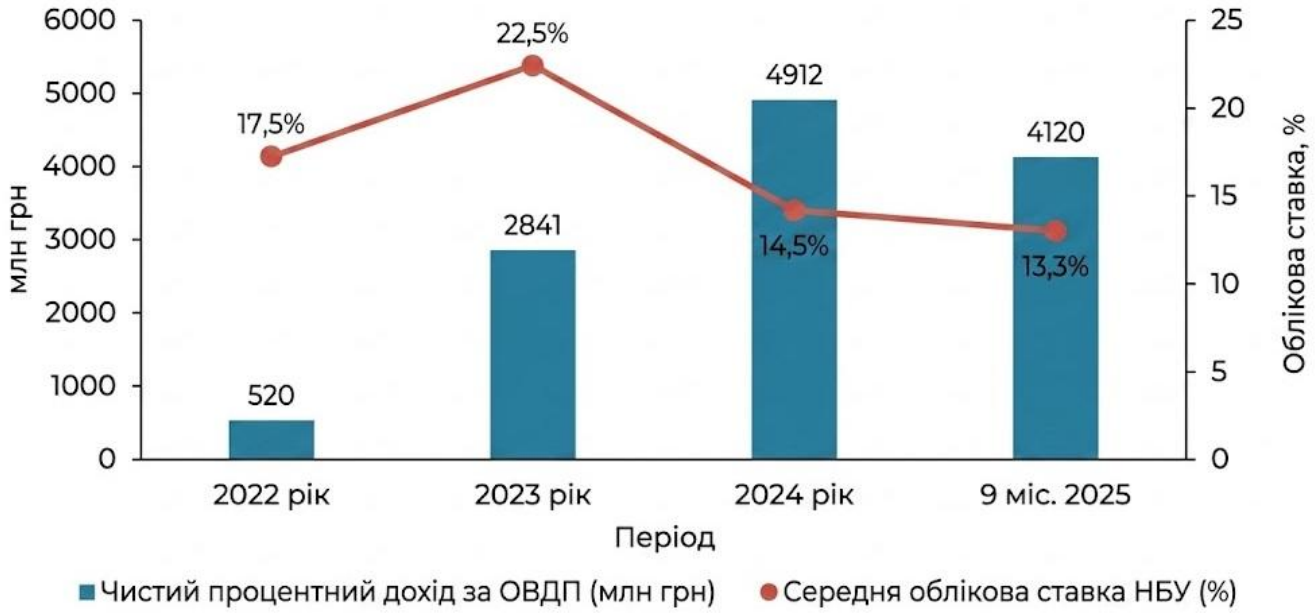

Рисунок 2.5 - Кореляція облікової ставки НБУ та чистого процентного доходу банку від операцій з цінними паперами

Джерело: побудовано автором на основі даних Національного банку України [34]

Незважаючи на поступове зниження відсоткових ставок у 2024–2025 роках, чистий дохід банку від цінних паперів все ж залишається стабільно високим завдяки значному обсягу портфеля (ефект масштабу). Тобто, можемо стверджувати, що операції з цінними паперами стали головним чинником фінансової стійкості АТ «Сенс Банк».

Окрім кількісних та якісних параметрів, важливим для банку є управління ризиком ліквідності, що відображається у розподілі активів за строками погашення [30]. Проведення такого часового аналізу дозволяє менеджменту установи оцінити майбутні грошові потоки від купонних виплат та погашення номіналу облігацій, що мінімізує ймовірність виникнення дефіциту високоліквідних коштів.

На основі приміток до фінансової звітності станом на кінець вересня 2025 року було згруповано інвестиційні ресурси за часовими інтервалами (див.табл. 2.9).

Таблиця 2.9 - Строкова структура портфеля цінних паперів АТ «Сенс Банк» станом на 30.09.2025

Строк до погашення	**Обсяг, млн грн**	**Питома вага, %**
Короткострокові (до 1 року)	13 862,9	46,0
Середньострокові (від 1 до 3 років)	12 958,8	43,0
Довгострокові (понад 3 роки)	3 315,1	11,0
Усього портфель інвестицій	**30 136,8**	**100,0**

Джерело: розраховано автором за даними Примітки 7 АТ «Сенс Банк» [47]

Отримані результати групування вказують на паритетне співвідношення між короткостроковими та середньостроковими інструментами, що дозволяє фінансовій установі оперативно реагувати на зміну кон'юнктури ринку капіталу.

Збалансованість строкової структури портфеля наочно представлена на рис. 2.6.

Рисунок 2.6 - Розподіл інвестиційного портфеля АТ «Сенс Банк» за строками погашення станом на 30.09.2025, %

Джерело: побудовано автором на основі даних табл. 2.9.

Аналіз свідчить про домінування активів із терміном погашення до 3 років (сумарно 89%). Дана модель дозволяє банку підтримувати високу маневреність: короткострокові папери забезпечують постійний приплив «живих» коштів для операційної діяльності, тоді як середньострокові ОВДП гарантують стабільну доходність. Наявність значної частки державних облігацій дозволяє банку у разі потреби миттєво залучати ресурс через операції РЕПО з НБУ [31].

Паралельно з управлінням власним портфелем, АТ «Сенс Банк» активно розвиває напрям комісійного бізнесу, виступаючи брокером для приватних інвесторів. Завдяки цифровізації через застосунок «Sense SuperApp», банк зміг залучити значний сегмент роздрібних клієнтів (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 - Динаміка показників брокерського обслуговування фізичних осіб

Показник	**2023 рік**	**2024 рік**	**9 міс. 2025**
Кількість клієнтів з ОВДП, осіб	12 405	39 120	**56 480**
Обсяг клієнтського портфеля, млн грн	852,4	2 450,1	**4 210,5**

Джерело: узагальнено автором за даними річних звітів та пресрелізів банку

Розвиток інвестиційного сервісу дозволяє банку диверсифікувати джерела доходу: замість процентних витрат за депозитами, банк отримує стабільний комісійний дохід за обслуговування рахунків у цінних паперах [4]. Стрімке майже чотирикратне збільшення кількості клієнтів протягом 2023–2025 років підтверджує високу ефективність інтеграції брокерських послуг у мобільний застосунок, що дозволило банку сформувати стійку базу роздрібних інвесторів та забезпечити додатковий приплив недепозитних ресурсів без суттєвого підвищення операційних витрат термінальних відділень.

За результатами аналізу операцій АТ «Сенс Банк» з цінними паперами у 2022-2025 роках можемо зробити висновок, що в діяльності банку були присутні досить суттєві структурні зміни. Тобто, першочергово це проявилося у значному зростанні інвестиційного портфеля, який фактично почав відігравати ключову роль у формуванні активів банку. Дана зміна була обумовлена як зовнішніми умовами функціонування банківського сектору, так і трансформацією підходів до управління ресурсами [48]. Паралельно простежується чітка концентрація інвестицій переважно у державних цінних паперах, що пов’язано зі зміною статусу банку та необхідністю зниження кредитних ризиків. Структура портфеля забезпечує високий рівень надійності вкладень, проте підвищує залежність фінансових результатів банку від стану державних фінансів та бюджетної політики.

Теж, окремо можемо відзначити здатність банку оперативно реагувати на зміни монетарного середовища. Використання періоду високих процентних ставок у 2023 році дало можливість суттєво наростити доходи від операцій з цінними паперами вже у наступному році, що позитивно позначилося на загальній прибутковості діяльності. Важливою рисою сучасного етапу розвитку банку є його орієнтація на цифрові рішення, що дозволило розширити доступ клієнтів до інвестиційних інструментів. У результаті цього банк поступово трансформується не лише як інституційний інвестор, а і як активний учасник роздрібного ринку інвестиційних послуг. Виявлена у розділі тенденція до моноцентричності портфеля актуалізує потребу в розробці нових інструментів диверсифікації та оптимізації ризик-менеджменту в межах цифрової платформи. Саме ці аспекти стануть

підґрунтям для формування проєктних рішень та стратегічних рекомендацій у наступній частині кваліфікаційної роботи.

2.3. Оцінка ефективності та ризиків операцій АТ «Сенс БАНК»з цінними паперами

В умовах сучасної економічної нестабільності оцінка портфеля цінних паперів банку є критично важливою для управління ліквідністю та кредитними ризиками. Як зазначає вітчизняний дослідник О. Гладчук, у періоди високої волатильності ринків державні цінні папери стають не лише інструментом доходу, а «стабілізаційним буфером» для банківської системи [11]. Для коректного аналізу структури активів АТ «СЕНС БАНК» доцільно окреслити підходи до їх оцінки та визначити основні ризики, які супроводжують такі операції.

Діяльність банку з цінними паперами нерозривно пов'язана з ризиком дефолту та ринковими коливаннями. Для мінімізації негативних наслідків банк застосовує модель очікуваних кредитних збитків (ECL), яка враховує (див.рис. 2.7.):

Рисунок 2.7 - Структура моделі очікуваних кредитних збитків (ECL) та її основні складові

Джерело: розроблено автором на основі вимог МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», внутрішніх підходів АТ «Сенс Банк»

Справедлива вартість паперів визначається за трирівневою ієрархією: від котирувань на активних ринках (Рівень 1) до моделей оцінки з використанням неспостережуваних вхідних даних (Рівень 3). Станом на кінець третього кварталу 2025 року загальна балансова вартість інвестицій банку у цінні папери склала 30 504 149 тис. грн, що демонструє незначне зниження порівняно з кінцем 2024 року - 30 616 639 тис. грн [46]. Головні складові портфеля включають:

Державні облігації (ОВДП), складають левову частку активів, зокрема, облігації, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, становлять 29 225 787 тис. грн. Банк активно використовує їх як заставу за кредитними лініями та операціями з НБУ.

Боргові папери місцевого самоврядування обліковуються за амортизованою собівартістю у сумі 59 728 тис. грн (після вирахування резерву під знецінення).

Акції та інші папери з нефіксованим прибутком: становлять незначну частку - 1 098 тис. грн, і їхня вартість залишається стабільною протягом звітного періоду.

Дохідність цих активів є суттєвим чинником формування фінансового результату. Наприклад, процентні доходи за цінними паперами, які обліковуються за амортизованою собівартістю, за 9 місяців 2025 року склали 12 696 тис. грн. Таким чином, інвестиційна стратегія банку залишається консервативною з фокусом на державні боргові інструменти, що дозволяє підтримувати необхідний рівень ліквідності при контрольованих кредитних ризиках. Структура розміщення ресурсів забезпечує банку стабільний процентний потік навіть в умовах макроекономічної нестабільності, мінімізуючи потребу у формуванні додаткових провізій під знецінення активів. Більше того, переважна орієнтація на інструменти першого та другого рівнів справедливої вартості спрощує процедуру регулярної переоцінки портфеля та знижує навантаження на аналітичні підрозділи банку.

Для оцінки якості управління портфелем проаналізуємо динаміку формування резервів під знецінення [8, с. 7]. Згідно з даними звітності банку, основна частина активів банку зосереджена в інструментах з низьким рівнем ризику, що відображено у розподілі за стадіями кредитного знецінення (див. табл. 2.11).

Таблиця 2.11 - Оцінка кредитних ризиків інвестиційного портфеля за стадіями знецінення станом на 30.09.2025, тис. грн

Категорія активів	**Стадія 1 (12 міс. ECL)**	**Стадія 2 (Lifetime ECL)**	**Стадія 3 (Знецінені)**	**Разом**
Валова балансова вартість	30 502 363	85	1 701	**30 504 149**
Очікувані збитки (резерв)	(1 587)	(85)	(114)	**(1 786)**
Чиста балансова вартість	**30 500 776**	**0**	**1 587**	**30 502 363**

Джерело: розраховано автором на основі Примітки 7 АТ «Сенс Банк» [47]

Згідно з теорією портфельного управління Г. Марковіца, мінімізація ризику досягається диверсифікацією, але в АТ «Сенс Банк» можемо спостерігати свідому концентрацію (понад 99,9%) на активах 1-ї стадії (мінімальний ризик), це пояснюється статусом ОВДП як практично безризикових інструментів.

Але, результативність операцій визначається не тільки надійністю, але й рівнем генерованого доходу. Проаналізуємо динаміку чистих процентних доходів (ЧПД), отриманих банком саме від операцій з цінними паперами (див. табл. 2.12).

Таблиця 2.12 - Динаміка доходів АТ «Сенс Банк» від операцій з цінними паперами

Показник	**2023 рік**	**2024 рік**	**9 міс. 2025**
Процентний дохід від ЦП, млн грн	3 231,9	5 512,5	4 692,7
Питома вага у загальних ЧПД банку, %	23,3%	33,5%	36,4%

Джерело: узагальнено автором за даними фінансової звітності [45;46;47]

Зростання частки доходів від цінних паперів до 36,4% підтверджує перетворення цього напряму на один із ключових драйверів прибутковості банку. Візуалізація цієї тенденції наведена на рис. 2.8.

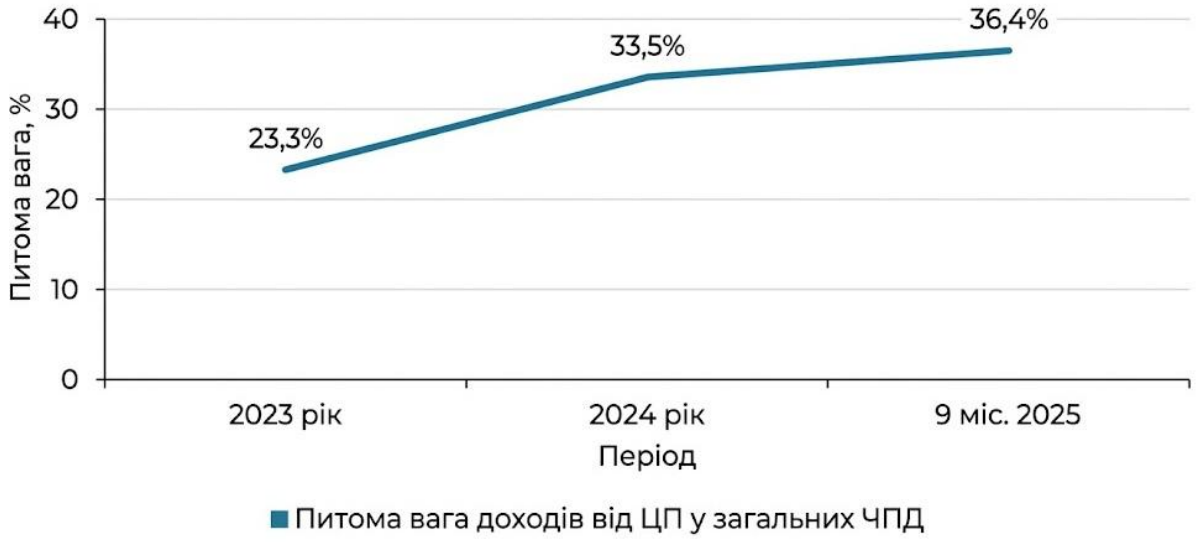

Рисунок 2.8 - Частка доходів від операцій з цінними паперами у структурі чистих процентних доходів АТ «Сенс Банк», %

Джерело: побудовано автором- на основі динаміки доходів АТ «Сенс Банк» від операцій з цінними паперами, табл. 2.12.

Проведемо порівняльний аналіз рентабельності із темпами інфляційних процесів в країні, що дозволить визначити реальну економічну ефективність проведених капіталовкладень (див. табл. 2.13).

Таблиця 2.13 - Порівняльна динаміка рентабельності портфеля цінних паперів АТ «Сенс Банк» та рівня інфляції, %

Показник	**2023 рік**	**2024 рік**	**9 міс. 2025**
Рентабельність портфеля ЦП	27,0	18,5	15,5
Індекс споживчих цін (інфляція)	5,1	9,7	11,5
Дохідність (спред над інфляцією)	21,9	8,8	4,0

Джерело: розраховано та систематизовано автором за даними НБУ та звітності АТ «Сенс Банк» [45;46;47]

Аналіз даних таблиці 2.13 вказує на поступове скорочення дохідності операцій до 4,0% у 2025 році, але все ж, інвестиційний портфель продовжує

стабільно виконувати свою захисну функцію, нівелюючи знецінення капіталу [34]. Для більш дослідження маржинальності банківських інвестицій розглянемо динаміку інвестиційного спреду (див. табл. 2.14).

Таблиця 2.14 - Аналіз маржинальності інвестиційних операцій АТ «Сенс Банк»

Показник	**2023 рік**	**2024 рік**	**9 міс. 2025**
Сер. дохідність ОВДП банку, %	27,0%	18,5%	15,5%
Сер. вартість строкових депозитів, %	14,5%	11,8%	10,5%
Інвестиційний спред, в.п.	**12,5**	**6,7**	**5,0**

Джерело: розраховано автором на основі фінансових показників банку [45;46;47]

Звуження величини спреду до 5 в.п. у 2025 році (рис. 2.9) значною мірою детерміновано монетарною політикою регулятора та загальним зниженням відсоткових ставок у системі. Але, попри низхідний тренд, ці операції зберігають вищу ефективність порівняно з класичним кредитуванням, оскільки не потребують додаткових витрат на формування резервів під непрацюючі активи (NPL).

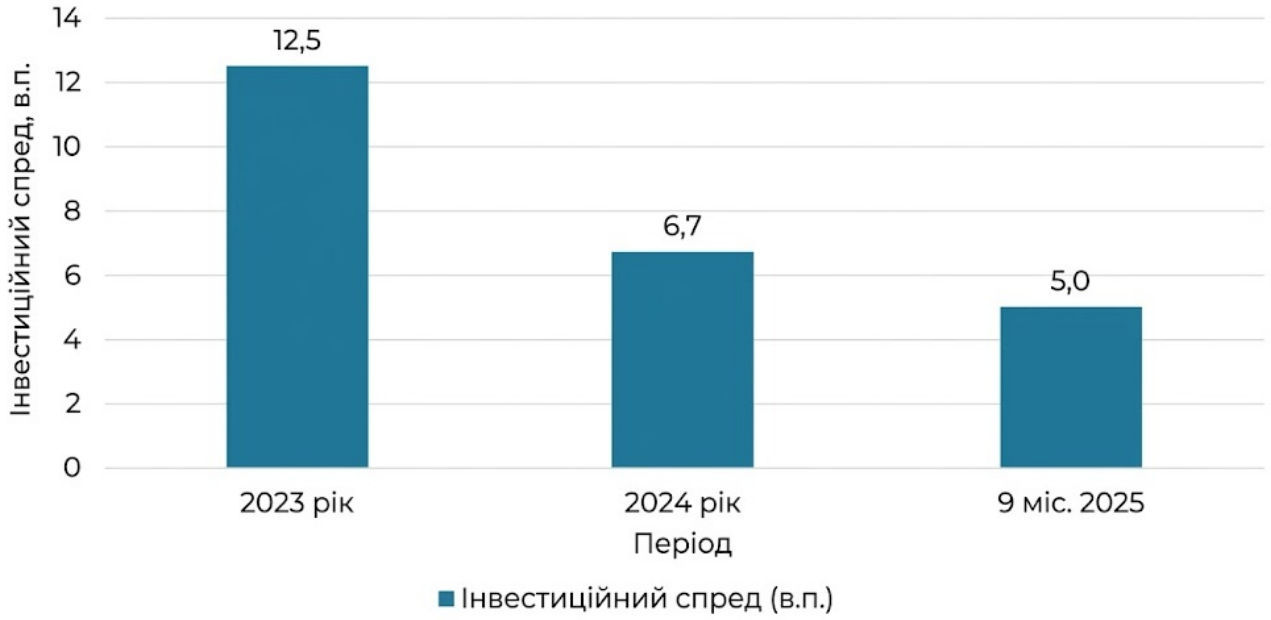

Рисунок 2.9 - Динаміка інвестиційного спреду АТ «Сенс Банк», в.п.

Джерело: розроблено автором на основі аналізу маржинальності інвестиційних операцій АТ «Сенс Банк», табл. 2.14.

Як підтверджує візуалізація на рис. 2.9, операції з державними цінними паперами залишаються стратегічно вигідними для банку, забезпечуючи стабільний дохід у сегментах з мінімальним кредитним ризиком. Проаналізуємо структурну роль доходів від інвестиційного портфеля у загальному фінансовому результаті установи (табл. 2.15).

Таблиця 2.15 - Роль доходів від цінних паперів у формуванні фінансового результату АТ «Сенс Банк»

Показник	**2023 рік**	**2024 рік**	**9 міс. 2025**
Частка доходів від ЦП у загальних доходах, %	15,2	21,4	24,8
Внесок у чистий прибуток (оціночно), млн грн	1 850	3 200	2 950

Джерело: розраховано та сформовано автором на основі фін. звітності АТ «Сенс Банк» [45;46;47]

Важливим інструментарієм оцінки надійності активів є аналіз ієрархії їхньої справедливої вартості, який відображає ступінь прозорості ринкової оцінки портфеля (див.табл. 2.16).

Таблиця 2.16 - Структура активів за рівнями ієрархії справедливої вартості станом на 30.09.2025

Рівень ієрархії	**Обсяг, млн грн**	**Питома вага, %**
Рівень 1 (ринкові котирування)	125,4	0,4%
Рівень 2 (моделі з ринковими даними)	29 225,8	96,1%
Рівень 3 (внутрішні оцінки)	1,1	0,0%

Джерело: систематизовано автором за даними Примітки 21 АТ «Сенс Банк» [47]

Аналіз структури портфеля за рівнями ієрархії вказує на високу якість оцінки активів банку. А саме, майже повна відсутність активів 3-го рівня (0,0%) мінімізує ризики суб'єктивності при визначенні вартості паперів, оскільки банк не використовує власні припущення, які неможливо перевірити на ринку. Натомість

зосередження переважної частини інвестицій у Рівні 2 підтверджує, що вартість активів базується на спостережуваних ринкових даних (котируваннях ОВДП) [44].

Для наочного представлення ступеня прозорості та ринковості портфеля АТ «Сенс Банк» візуалізуємо структуру ієрархії справедливої вартості (див. рис. 2.10).

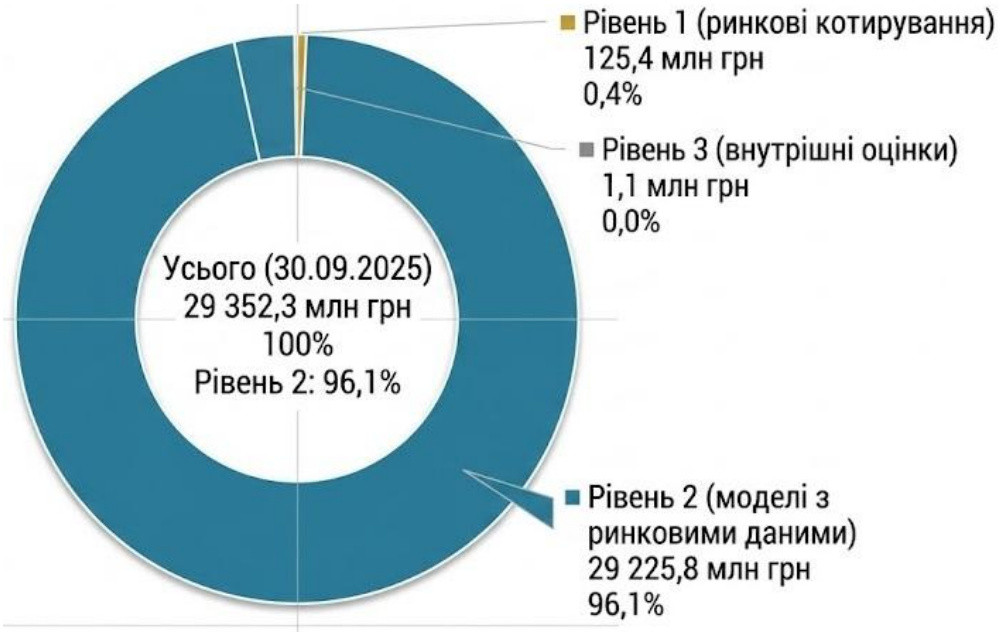

Рисунок 2.10 - Розподіл портфеля цінних паперів АТ «Сенс Банк» за рівнями справедливої вартості, %

Джерело: побудовано автором на основі структури активів АТ «Сенс Банк» станом на 30.09.2025, [47]

Домінуюча концентрація інструментів у межах Рівня 2 (96,1%), як продемонстровано на рис. 2.10, підтверджує високу об'єктивність оцінок та наявність активного ринку для основної частини активів.

Отже, можемо стверджувати, що інвестиційна стратегія АТ «Сенс Банк» у 2023–2025 роках відзначається високою адаптивністю до кризових явищ. Банк успішно оптимізував структуру доходів, інтегрувавши державні цінні папери як фундамент фінансової стійкості, що дозволило забезпечити високу прибутковість при мінімізації кредитних ризиків.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

3.1. Основні проблеми розвитку банківських операцій з цінними паперами в Україні

Трансформація вітчизняного фінансового сектору в період 2022–2026 років відбувається в умовах безпрецедентних безпекових ризиків та макроекономічної турбулентності. Відповідно до оновленої «Стратегії розвитку фінансового сектору України», головним викликом стає не тільки очищення ринку, але й, безпосередньо забезпечення стійкості банків через диверсифікацію активів. Як зазначає дослідниця Л. Жердецька, функціонування банків на ринку цінних паперів у аналізований період змістилося з чистого інвестування до виконання ролі основного механізму фінансування дефіциту державного бюджету [17]. Питання діяльності банків на фондовому ринку в умовах воєнного стану активно вивчаються у працях В. Коваленко, О. Гладчука та Ю. Онищенко. Науковці наголошують на феномені «надмірної ліквідності» банківської системи, яка замість кредитування реального сектору спрямовується у державні боргові інструменти та депозитні сертифікати НБУ [11;21;28].

Сучасний стан банківських операцій з цінними паперами в Україні за останні роки характеризується низкою системних проблем, які зумовлені як зовнішніми факторами, так і внутрішньою структурою ринку. Розглянемо головні проблеми більш детально.

Фундаментальною проблемою сучасного етапу розвитку банківських операцій в Україні є аномальна деформація структури інвестиційних портфелів. Повномасштабна війна спричинила стрімке зростання дефіциту державного

бюджету, головним джерелом покриття якого всередині країни стали саме комерційні банки.

Реальність сьогодення полягає у тому, що банківська система опинилася у пастці «суверенної залежності». За словами дослідника О. Гладчука, банківська система України де-факто трансформувалася у «фінансовий тил» уряду, виконуючи роль «інвестора останньої надії», що, в свою чергу, призвело до того, що за станом на 2025–2026 роки частка ОВДП у портфелях окремих системно важливих банків наблизилася до абсолютних показників (понад 95%), що за міжнародними стандартами Базельського комітету класифікується як критичний ризик концентрації [11].

Проблема має декілька глибинних аспектів, які негативно впливають на ринок, розглянемо детальніше:

«Ефект витіснення», тобто державні запозичення через ОВДП пропонують банкам унікальне поєднання високої дохідності (яка у 2023–2024 роках сягала 18-19%) та нульового ризику (згідно з нормативами НБУ), це робить кредитування реального сектору економіки «неконкурентоспроможним». Тобто, банку простіше та безпечніше купити військові облігації, ніж фінансувати промислове підприємство, яке може постраждати від обстрілів чи енергетичної кризи.

Трансформація банківської моделі є наступним важливим аспектом. Як зазначає дослідниця Л. Жердецька, банки фактично втрачають свою класичну функцію фінансового посередника, який перетворює заощадження у капітал для розвитку, натомість вони стають «розрахунковими центрами», які акумулюють ліквідність та передають її державі [17].

Загроза фінансовій стабільності, а саме, велика концентрація суверенного боргу створює «sovereign-bank nexus». Будь-яка нестабільність державних фінансів або ж розмови про реструктуризацію внутрішнього боргу автоматично ставлять під удар капітал усієї банківської системи. Тобто стійкість банків тепер не залежить від якості їхнього менеджменту, а прямо корелює з фіскальною здатністю Міністерства фінансів.

Динаміка, наведена у табл. 3.1, показує поступове зникнення з ринку корпоративних та муніципальних інструментів. Станом на 2025 рік, сегмент корпоративних облігацій становить менш як 1% портфеля, що свідчить про повну зупинку ринку приватного боргового фінансування через банківський сектор.

Таблиця 3.1 - Динаміка структури інвестиційного портфеля банківської системи України (2022–2025 рр.)

Категорія паперів	**2022 рік**	**2023 рік**	**2024 рік**	**2025**
ОВДП (в т.ч. військові), %	94,5	96,2	97,8	98,5
Корпоративні облігації, %	3,2	2,1	1,2	0,8
Муніципальні облігації, %	2,1	1,5	0,9	0,6
Акції та інші папери, %	0,2	0,2	0,1	0,1

Джерело: побудовано автором за даними НБУ [3;4]

На практиці це часто означає, що розвиток банківських операцій з цінними паперами став однополярним. Відсутність паперів приватного сектору позбавляє фондовий ринок ліквідності та робить його «стерильним», де єдиним активним гравцем є держава. Це не лише гальмує розвиток ринку капіталу, а й створює небезпечний прецедент, коли банківська система стає заручником бюджетного дефіциту [21, с. 33].

Наступною критично важливою проблемою є проблема стагнації ринку корпоративних облігацій та її наслідки для банківської ліквідності. У той час як у країнах Європейського Союзу корпоративні облігації є базовим інструментом фінансування бізнесу та важливим елементом банківського рефінансування, в Україні цей ринок перебуває у стані глибокої структурної депресії. Якщо сегмент ОВДП демонструє стрімке зростання, тоді корпоративний сектор фактично «застигає» на рівні статистичної похибки - менш як 1,5% від загального обсягу ринку капіталу. Головними чинниками, які формують реальність цього сектору у 2024–2026 роках, є:

Надвисокий поріг входу та «цінова пастка», для того, щоб корпоративна облігація зацікавила бан, її дохідність має бути вищою за ОВДП (які дають 15-16% без оподаткування та ризику). Враховуючи премію за ризик, бізнес має пропонувати 20–22% річних, що є непосильним кредитним навантаженням для більшості підприємств у період війни.

Брак вторинного ринку та проблема «заморожених активів», як зазначає дослідниця В. Коваленко, банки уникають корпоративних паперів через неможливість їхнього швидкого продажу. На відміну від державних облігацій, які можна реалізувати за лічені хвилини, корпоративні папери часто стають «мертвим вантажем» на балансі до моменту погашення [21, с. 34].

Незважаючи на загальну стагнацію, на ринку сформувався вузький кластер лідерів, які намагаються використовувати цей інструмент, це переважно компанії з потужною екосистемою або державні монополісти:

NovaPay (Група «Нова») - найбільш яскравий приклад сучасного ринку. Компанія реалізувала стратегію публічних випусків (серії A–L) через власний мобільний застосунок. Станом на кінець 2025 року вони є одним із небагатьох емітентів, чиї облігації мають реальний попит серед роздрібних інвесторів та банків.

АТ «ТАСКОМБАНК» - один із небагатьох банків, який не тільки купує, а й системно випускає власні облігації та папери споріднених структур (наприклад, «ТАС Дніпровагонмаш»), намагаючись підтримувати внутрішній ринок капіталу групи.

Локальні кейси (ПАТ «Фармак», ТОВ «Агромат») - ці емітенти представляють «реальний сектор», який використовує облігації швидше для підтримки публічної кредитної історії, ніж як основний канал фінансування.

Реальність 2026 року підтверджує висновки науковців про те, що відсутність ліквідних корпоративних паперів позбавляє банки інструментів для якісної диверсифікації [25, с. 85]. У результаті, банківська система втрачає навички оцінки корпоративного кредитного ризику в цінних паперах, перетворюючись на пасивного тримача держборгу, що створює небезпечний розрив: коли економіка

почне активно відновлюватися, банки не матимуть готової інфраструктури та досвіду для масового викупу облігацій приватних компаній, що може бути «вузьким місцем» у поствоєнній відбудові України.

Вплив монетарного трансмісійного механізму та конкуренція без ризикових інструментів є третьою проблемою. Функціонування монетарного трансмісійного механізму в період 2023–2025 років зіткнулося з деформацією, що першочергово вплинуло на інвестиційні пріоритети банківських установ [7, с. 23].

У зазначений період, виник конфлікт інтересів у площині розподілу вільної ліквідності, за якого банківські установи обирали між депозитними сертифікатами (ДС) НБУ та облігаціями внутрішньої державної позики (ОВДП). Дана ситуація сформувала специфічну для фінансового ринку колізію: Національний банк та Міністерство фінансів де-факто конкурували за ресурсну базу комерційних банків, пропонуючи різні за функціональним призначенням, проте ідентичні за рівнем суверенного ризику фінансові інструменти.

Рисунок 3.1 - Схема впливу облікової ставки НБУ на структуру банківських інвестицій

Джерело: побудовано автором

Економічна ситуація 2023–2024 років продемонструвала, що високі ставки за депозитними сертифікатами, які НБУ підтримував з метою стримування інфляційних процесів, перетворили цей інструмент на найбільш привабливий

об'єкт для розміщення коштів. Короткостроковий характер та абсолютна ліквідність ДС зумовили їхню перевагу над середньостроковими ОВДП. Станом на початок 2025 року це призвело до накопичення значних обсягів капіталу на рахунках регулятора, що обмежувало обсяги фінансування дефіциту бюджету та сповільнювало темпи відновлення корпоративного кредитування.

Схема, наведена на рис. 3.1, демонструє ланцюгову реакцію в структурі банківських активів, спричинену зміною облікової ставки. У випадках, коли дохідність за операціями НБУ перевищувала ставки за державними облігаціями, Міністерство фінансів було змушене вдаватися до підвищення відсоткових ставок за ОВДП для залучення необхідного фінансування. Такі заходи спричинили зростання видатків на обслуговування внутрішнього державного боргу, створюючи додаткове навантаження на фіскальну систему.

Теперішня ситуація 2026 року підтверджує, що тривала конкуренція між без ризиковими активами стала системним бар'єром для розвитку повноцінного ринку капіталу. З огляду на результати першого кварталу 2026 року, банки, маючи стабільний дохід від операцій з регулятором, продовжують демонструвати низьку зацікавленість у пошуку альтернативних інвестиційних інструментів [10, с. 11]. Таким чином, монетарна політика, спрямована на цінову стабільність, у середньостроковій перспективі законсервувала банківську систему в стані низької активності на ринку корпоративних паперів. Дане явище за станом на 2026 рік продовжує визначатися як «стерилізація інвестиційного потенціалу», за якої надлишкова ліквідність виконує роль джерела пасивного доходу банків, замість того щоб виступати драйвером економічного відновлення.

Четвертою критичною проблемою, яка призупиняє еволюцію банківського сектору в інвестиційній площині, є наявність суттєвих технологічних бар’єрів цифровізації та інфраструктурна обмеженість вітчизняного фондового ринку. Цей аспект є деструктивним, тому, що створює розрив між високим рівнем фронт-офісних рішень для клієнтів та застарілою архітектурою внутрішніх операційних процесів. Сучасний стан цифровізації банківських операцій з цінними паперами в Україні характеризується вираженою асиметрією розвитку. Протягом 2024–2025

років спостерігалася стрімка еволюція клієнтських інтерфейсів та мобільних сервісів, що забезпечило спрощений доступ роздрібних інвесторів до державних облігацій через інтеграцію банківських застосунків із державними цифровими платформами. Але, за станом на 2026 рік, глибинна інфраструктура ринку капіталу, яка обслуговує професійну діяльність банків як андеррайтерів та брокерів, продовжує функціонувати на фрагментованій та технологічно консервативній базі.

Науковець Ю. Онищенко обґрунтовано доводить, що невідповідність технологічного потенціалу вітчизняних фондових майданчиків міжнародним стандартам є головною перешкодою для інтеграції банківської системи України у європейський фінансовий простір [28, с. 742]. У поточному періоді критичною проблемою залишається відсутність уніфікованих стандартів передачі фінансових повідомлень та протоколів взаємодії, які б корелювали з вимогами глобальних клірингових систем, таких як Euroclear чи Clearstream.

Даний інфраструктурний розрив змушує банківські установи застосовувати складні багаторівневі кореспондентські схеми для проведення транскордонних розрахунків, що суттєво підвищує собівартість операцій та кумулює додаткові операційні ризики.

Дослідження професійної діяльності банків у 2025–2026 роках у ролі андеррайтерів підтверджує обмеженість доступного біржового інструментарію. Відсутність повноцінно автоматизованих систем для супроводження первинних розміщень корпоративних цінних паперів у режимі реального часу призводить до значних часових та ресурсних витрат на верифікацію документації. Навіть, фактичний стан кіберзахисту та незавершеність процесу блокчейн-інтеграції у депозитарну систему обмежують потенціал впровадження новітніх фінансових інструментів, зокрема токенізованих активів. Систематизація бар'єрів, що стримують інфраструктурний розвиток протягом аналізованого періоду, наведена у табл. 3.2.

Таблиця 3.2 - Оцінка інфраструктурних та технологічних бар'єрів розвитку банківських операцій з цінними паперами

Тип бар'єру	**Зміст проблеми та її прояв у 2024–2026 рр.**	**Наслідки для банківського сектору**
Технологічний	Несумісність внутрішніх торгових платформ із міжнародними стандартами ISO 20022.	Складність та висока вартість виходу на зовнішні ринки капіталу.
Кліринговий	Відсутність центрального контрагента європейського зразка для всіх типів паперів.	Зростання ризику невиконання зобов'язань за угодами.
Регуляторний	Повільне впровадження законодавства про цифрові активи та токенізацію.	Обмеження інноваційної діяльності банків у нових сегментах ринку.
Інтеграційний	Відсутність прямого лінку між Національним депозитарієм та глобальними хабами.	Низька ліквідність та непривабливість ринку для іноземних інвесторів.

Джерело: розроблено та систематизовано автором на основі літературних джерел [17;22]

Отже, трансформація банківських операцій з цінними паперами у 2026 році потребує переходу від точкового оновлення фронт-офісних інтерфейсів до комплексної перебудови архітектури ринку. Відсутність єдиної технологічної платформи для наскрізної автоматизації (Straight-Through Processing - STP) усіх етапів інвестиційного циклу консервує українські банки у межах локального ринку, це й нівелює можливість ефективного залучення іноземного капіталу, необхідного для фінансування масштабних проєктів поствоєнної відбудови економіки.

Узагальнюючи, можемо стверджувати, що трансформація банківських операцій з цінними паперами в Україні протягом 2022–2026 рр. постійно відбувалася під впливом комплексу системних викликів, які радикально деформували архітектуру фінансового посередництва. Пріоритетною проблемою визначено аномальну концентрацію активів у державних боргових зобов'язаннях, що зумовило формування критичної залежності банківської стабільності від фіскальної спроможності держави та кумуляцію системних ризиків в умовах воєнної економіки. Зазначена тенденція спровокувала масштабний «ефект витіснення» приватного капіталу, внаслідок чого частка корпоративних цінних паперів у портфелях банків станом на 2026 рік скоротилася до мінімальних значень,

що відображає не тільки високу питому вагу непрацюючих активів у реальному секторі, але й стійкий дефіцит інституційної довіри до недержавних емітентів.

Одночасно інвестиційна активність банківських установ опинилася у жорсткій залежності від специфіки функціонування монетарного трансмісійного механізму. Конкуренція за ліквідність між стерилізаційними інструментами регулятора та облігаціями уряду суттєво обмежила потенціал розвитку ринку довгострокових інвестицій. Кінцевим інфраструктурним бар'єром на шляху модернізації операцій стали технологічні розриви, які проявляються у невідповідності вітчизняних платформ європейським стандартам клірингу та розрахунків. Даний фактор зумовлює інституційну ізоляцію українського ринку капіталу у поточному періоді 2026 року, унеможливлюючи його інтеграцію в міжнародні фінансові хаби та стримуючи залучення іноземного інвестиційного ресурсу, критично необхідного для масштабного відновлення економіки країни.

3.2. Шляхи підвищення ефективності операцій з цінними паперами в банківських установах

Поглиблення кризових явищ, зумовлених повномасштабною військовою агресією проти України, вимагає від банківського сектору перегляду стратегічних підходів до управління портфелями цінних паперів. Як зазначають дослідники Н. Аванесова та І. Бакало, збереження фінансової стабільності в умовах воєнного стану безпосередньо залежить від здатності банків адаптувати інструментарій інвестування до динамічних макроекономічних шоків [1, с. 6]. Ефективність операцій з цінними паперами у 2026 році має базуватися на принципах диверсифікації, цифровізації та поступового виходу з «пастки суверенної залежності».

Першочерговим шляхом підвищення ефективності є стимулювання відновлення ринку корпоративних облігацій для подолання «ефекту витіснення»,

для відновлення сегмента приватного боргу доцільним є впровадження механізмів часткового державного гарантування випусків корпоративних облігацій підприємств критичної інфраструктури та агросектору. Досвід країн Центральної та Східної Європи, а саме, Польщі та Хорватії свідчить, що використання гарантійних фондів (подібних до InvestEU) дозволяє активізувати банківське інвестування в облігації приватних емітентів навіть у періоди високої інфляції.

В українських реаліях 2026 року це можна реалізувати через розширення мандату Фонду розвитку підприємництва. За оцінками експертів, впровадження державних гарантій на рівні 50-70% від суми випуску дозволить знизити рівень кредитного ризику (LGD - Loss Given Default) для банків-інвесторів на 35-40%, що зробить дохідність корпоративних паперів співставною з ОВДП при значно вищій суспільній користі.

Узагальнена схема стратегічних напрямів модернізації операцій наведена на рисунку 3.2.

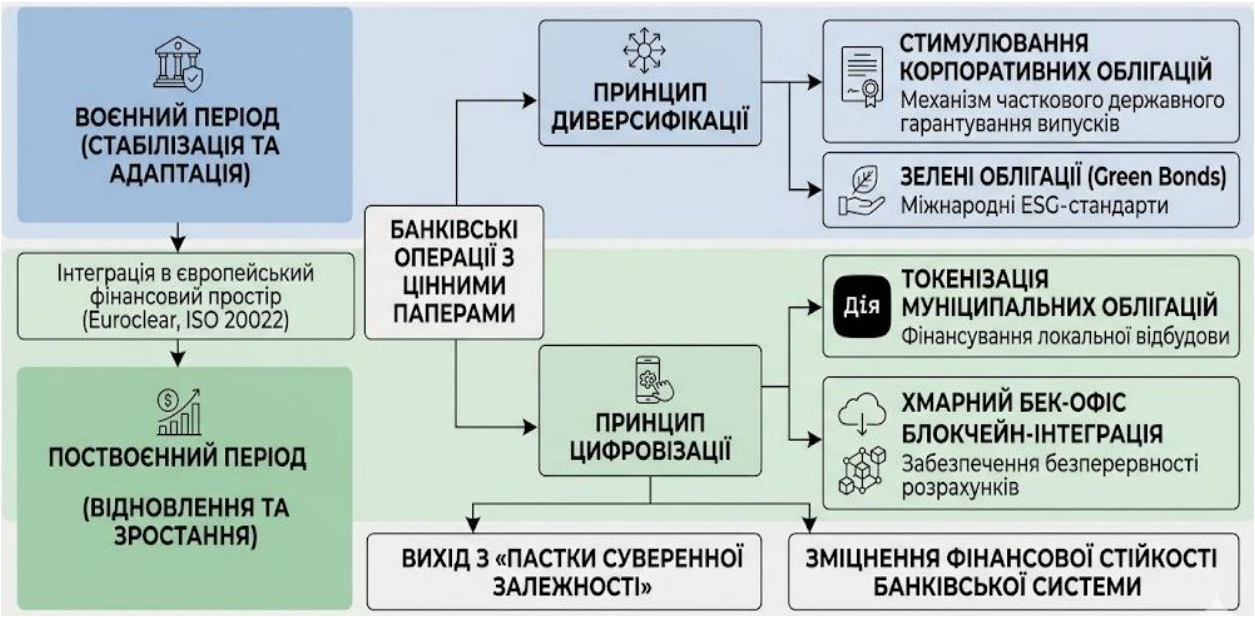

Рисунок 3.2 - Стратегічна модель підвищення ефективності банківських операцій з цінними паперами у воєнний та поствоєнний періоди

Джерело: розроблено автором з урахуванням концептуальних підходів Н. Аванесової [2]

Важливим вектором оптимізації діяльності є цифрова трансформація інфраструктури ринку. Орієнтиром для України слугує модель Естонії, де

інтеграція банківських систем із державним реєстром цінних паперів на базі блокчейну забезпечила миттєвий кліринг. З огляду на успішний досвід впровадження військових облігацій у застосунку «Дія», наступним кроком у 2026 році стає запуск токенізованих муніципальних облігацій для фінансування локальної відбудови, що забезпечить наскрізну автоматизацію (STP), що за розрахунками міжнародних консультантів скорочує операційні витрати банків на андеррайтинг та розрахунки на 15-20% порівняно з традиційними біржовими технологіями. Як підкреслюють, дослідники, такі як Н. Аванесова та І. Бакало, розвиток фінтех-продуктів та онлайн-ідентифікації дозволяє мінімізувати залежність банків від фізичної інфраструктури, що є критичним у зонах високого безпекового ризику [2, с. 76].

Для системного вирішення ідентифікованих інфраструктурних бар'єрів пропонується комплекс заходів, систематизованих у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 - Рекомендації щодо подолання системних проблем розвитку банківських операцій з цінними паперами

Пріоритетний напрям	**Зміст рекомендованого заходу**	**Очікуваний ефект для ефективності банку**
Міжнародна інтеграція	Повна імплементація стандартів ISO 20022 та створення автоматизованого лінку з Euroclear.	Зниження вартості транскордонних розрахунків на 10-12% та залучення іноземного капіталу.
Диверсифікація ризиків	Розвиток операцій сек'юритизації кредитних портфелів (перетворення кредитів у цінні папери).	Зростання коефіцієнту ліквідності (NSFR) на 5-8% та вивільнення капіталу для кредитування.
Монетарна адаптація	Узгодження ставок за депозитними сертифікатами НБУ та ОВДП для усунення цінової конкуренції.	Переорієнтація до 15% вільної ліквідності банків із короткострокових інструментів у довгострокові.
Нормативне вдосконалення	Впровадження адаптивних моделей ризик-менеджменту за стандартами CRD IV/V.	Зниження потреби в резервуванні капіталу під ринкові ризики на 3-5% за рахунок точнішої оцінки.

Джерело: побудовано автором за результатами аналізу праць [2;3]

Окрему увагу варто приділити механізму подолання «стерилізації інвестиційного потенціалу», що зумовлена тривалим періодом жорсткої

монетарної політики. Шляхом підвищення ефективності в цьому аспекті є не лише поступове зниження облікової ставки, а впровадження інструментів цільового рефінансування (LTRO) під заставу муніципальних облігацій. Досвід повоєнного відновлення країн Балканського півострова доводить, що залучення банківського капіталу до місцевих проєктів через механізми субсидування відсоткової ставки дозволяє швидко відновити муніципальну інфраструктуру без надмірного навантаження на прямий державний борг [28, с. 740].

Додатковим стратегічним важелем на сьогодні, має стати впровадження «зелених» та соціальних облігацій (ESG-bonds). Згідно з рекомендаціями міжнародних фінансових інституцій (МФК, ЄБРР), інтеграція екологічних стандартів у випуски цінних паперів дозволить українським банкам отримати доступ до спеціалізованих міжнародних пулів капіталу, які орієнтовані на «зелене» відновлення (Green Recovery), що створює умови для перетворення банків з пасивних тримачів ОВДП на активних учасників міжнародного ринку сталого фінансування [28]. Для підвищення операційної ефективності в умовах воєнного стану є розбудова систем хмарного бек-офісу. Впровадження хмарних обчислень (Cloud Banking) дозволяє забезпечити 99,9% доступності фінансових сервісів навіть за умови пошкодження фізичних центрів обробки даних (ЦОД). У поєднанні з імплементацією стандартів CRD IV/V, це забезпечить стійкість системи до кіберзагроз та операційних шоків, що є критичним для збереження довіри інвесторів у 2026 році.

Отже, можемо стверджувати, що підвищення ефективності операцій з цінними паперами у сучасних умовах можливе тільки за умови переходу від пасивного утримання державного боргу до активного формування ринкової інфраструктури.

Реалізація запропонованих шляхів, які включають механізми державного гарантування, впровадження стандартів ISO 20022 та цифровізацію інвестиційних процесів через токенізацію, дозволить банківській системі трансформуватися у ключовий драйвер залучення ресурсів для постворенної реновації України.

3.3. Перспективи розвитку операцій з цінними паперами в умовах цифровізації банківської системи

Цифрова трансформація фінансового сектору в теперішньому світі перестає бути інноваційною перевагою і фактично стала умовою виживання банківських установ. В умовах воєнної економіки саме цифрові канали забезпечують безперервність операцій із цінними паперами [20]. З аналізу, проведеного раніше, можемо узагальнити, що подолання «пастки суверенної залежності» банків можливе тільки через зміну моделі участі на ринку - від пасивного утримувача ОВДП до активного фінансового посередника, це, в свою чергу, передбачає трансформацію банків у повноцінні інвестиційні хаби, що працюють за принципом «mobile-first», де доступ до фондового ринку для роздрібного інвестора стає таким же швидким, як і платіжні операції.

Об’єктивна реальність вимагає від українського законодавства адаптації до стандартів ЄС (зокрема Директиви MiFID II та Регламенту MiFIR). Впровадження інституту маржинальної торгівлі - купівлі активів за рахунок кредитного «плеча» від брокера - дозволяє банкам-торговцям значно розширити комісійні доходи та підвищити ліквідність ринку [39]. На відміну від практики минулих десятиліть, сучасна цифрова маржинальна торгівля базується на автоматизованих системах управління ризиками, що мінімізують людський чинник при виникненні ситуацій «маржин-колл». Інтеграція алгоритмічного ризик-менеджменту дозволяє банкам у 2026 році пропонувати клієнтам складніші стратегії хеджування, що є критичним для збереження капіталу в умовах високої волатильності [37].

Перспективи розвитку цього сегменту в Україні пов'язані із переходом на токенізовані активи. Застосування технології блокчейн дозволяє реалізувати механізм «покритих» коротких продажів (short selling) через миттєве підтвердження наявності активу в депозитарії, що повністю усуває ризики «naked short selling» (непокритих продажів), які історично дестабілізували ринок.

Узагальнена структура перспективних технологічних рішень для банківських операцій наведена в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 - Технологічні домінанти розвитку банківських операцій з цінними паперами до 2027 р.

Технологічне рішення	**Зміст та сфера застосування**	**Прогнозний ефект для ефективності банку**
Asset Tokenization	Переведення ОВДП та корпоративних облігацій у цифрові токени.	Скорочення часу на розрахунки (T+0) та зниження бек-офісних витрат на 25-30%.
AI-driven Margin Management	Алгоритмічний контроль рівнів маржі та автоматичне закриття позицій.	Зниження рівня операційних збитків від волатильності на 40%.
API-integration з «Дія»	Прямий доступ роздрібних інвесторів до торгівлі муніципальними паперами.	Залучення до 150-200 млрд грн ресурсів населення у фондовий ринок.

Джерело: розроблено автором на основі прогнозів НБУ [3]

Важливим елементом цифровізації є впровадження регуляторних «пісочниць» НКЦПФР, де банки зможуть тестувати операції сек'юритизації активів через випуск цифрових боргових інструментів, це корелює з описаною моделлю виходу з «ефекту витіснення», тобто банки зможуть «пакувати» кредити агросектору у високоліквідні токенізовані облігації, доступні для широкого кола інвесторів [23]. Теж інтеграція в міжнародні ринки капіталу через впровадження стандарту повідомлень ISO 20022 забезпечить пряму взаємодію з глобальними депозитаріями, що є передумовою для притоку іноземних інвестицій у поствоєнний період [48]. Використання уніфікованого формату фінансових повідомлень дозволить автоматизувати комплаєнс-процедури та суттєво прискорити транскордонні розрахунки за угодами з цінними паперами. Крім того, впровадження смарт-контрактів у процеси клірингу мінімізує вплив людського фактору та гарантує безумовне виконання зобов'язань перед інвесторами в режимі реального часу. Такий перехід до програмованих активів сформує нове конкурентне середовище, де ключовою перевагою банку стане не лише обсяг капіталу, а й швидкість та прозорість цифрових сервісів.

Механізм функціонування цифрової маржинальної торгівлі в сучасних умовах представлено на рисунку 3.3.

Рисунок 3.3 - Процесна модель цифрової маржинальної торгівлі в банку на базі смарт-контрактів

Джерело: побудовано автором на основі узагальнення сучасних підходів до цифровізації банківських операцій та використання смарт-контрактів у маржинальній торгівлі [39]

Для системної реалізації окреслених перспектив критично важливим є імплементація міжнародного досвіду регулювання, зокрема, норми Regulation SHO (США) та директив ESMA (ЄС). В українських реаліях пріоритетним завданням постає впровадження автоматизованих механізмів обмеження волатильності, таких як «circuit breakers» [6], це, в совю чергу, дозволить автоматично призупиняти короткі продажі при зниженні ціни активу на 10% протягом однієї торгової сесії, що є дієвим інструментом запобігання панічним обвалам ринку в умовах воєнної нестабільності. Гармонізація вітчизняного законодавства із західними стандартами маржинальної торгівлі не лише підвищить рівень захисту прав інвесторів, а й стане потужним сигналом для іноземних капіталодавців щодо прозорості українського фінансового сектора. Синхронна дія цих захисних інструментів і технологічних платформ закладе надійний фундамент для формування довгострокової ліквідності та збалансованого розвитку фондового ринку.

Очікувані результати від впровадження запропонованих інновацій та їхній вплив на ефективність банківських операцій систематизовано у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 - Оцінка впливу цифровізації на ключові показники ефективності (KPI) операцій банку з цінними паперами

Показник	**Поточний стан (традиційна модель)**	**Цільовий стан (цифрова модель 2026+)**	**Обґрунтування зміни**
Частка комісійних доходів	5-7%	12-15%	Масштабування операцій за рахунок залучення масового ритейл-інвестора через фінтех-рішення.
Операційний ризик (VaR)	Високий (людський чинник)	Мінімальний	Перехід на алгоритмічний контроль заставного забезпечення та автоматизацію клірингу.
Швидкість виходу на ринок (TTM)	3-6 місяців (новий випуск)	до 14 днів	Використання стандартизованих смарт-контрактів та токенізації активів для пришвидшення лістингу.

Джерело: побудовано автором на основі [3]

Підсумовуючи дослідження, можемо зазначити, що майбутнє банківських операцій з цінними паперами в Україні лежить у площині синергії класичних інструментів маржинальної торгівлі та технологій розподілених реєстрів (DLT) [22]. Цифрова трансформація дозволить нівелювати інфраструктурні розриви, що виникли внаслідок воєнних дій, та сформувати в Україні один із найбільш технологічних ринків капіталу в Східній Європі, що забезпечить банкам можливість ефективно акумулювати інвестиційний ресурс, необхідний для масштабної поствоєнної реновації національної економіки.

ВИСНОВКИ

Дослідження теоретичних та прикладних аспектів діяльності банківських установ на ринку цінних паперів підтверджує, що в умовах глобальної макроекономічної турбулентності за останні чотири роки, цей напрям трансформувався у фундаментальний механізм забезпечення фінансової стаійкості та ліквідності. Науково-методологічний підхід до управління інвестиційними портфелями на сучасному етапі базується на жорсткій імплементації моделі очікуваних кредитних збитків (ECL) згідно з міжнародними стандартами фінансової звітності, це дозволяє банкам формувати адекватні резерви під ризики та підтримувати капіталізацію навіть за умови безпрецедентних безпекових викликів. Системний підхід до аналізу операцій із цінними паперами продемонстрував, що ефективність банківського посередництва тепер безпосередньо корелює зі здатністю фінансових інституцій інтегрувати інструменти ринку капіталу в загальну стратегію управління активами та пасивами, забезпечуючи захист капіталу від інфляційного знецінення.

Аналіз практичної діяльності АТ «Сенс Банк» у ретроспективі 2022–2025 років дозволив ідентифікувати успішну траєкторію інституційної трансформації установи з приватного банку з іноземним капіталом у системно важливий державний актив. Стабілізація власного капіталу на рівні 13,5 млрд грн та зростання загальних активів до 130,8 млрд грн станом на вересень 2025 року свідчать про відновлення довіри до установи та ефективність обраної моделі управління. Вихід банку на прибуток у розмірі 2,8 млрд грн за дев’ять місяців 2025 року після масштабних збитків попередніх періодів став можливим завдяки переорієнтації бізнес-моделі на операції з високоліквідними державними інструментами. Але, все ж, структурний аналіз портфеля виявив ознаки аномальної концентрації: частка ОВДП у загальному обсязі інвестицій досягла критичної позначки 99,8%, що фактично нівелює класичну диверсифікацію та створює пряму залежність фінансового результату від стабільності державних фінансів.

Виявлені у ході дослідження системні проблеми розвитку фондового ринку в Україні свідчать про глибоку деформацію архітектури банківських інвестицій. Пріоритетним викликом визначено «ефект витіснення», за якого державні облігації, маючи нульовий ризик та високу дохідність, роблять кредитування реального сектора економіки та купівлю корпоративних паперів економічно недоцільними для банків. Дана ситуація призвела до стагнації приватного боргового ринку, де частка корпоративних облігацій у портфелях банківської системи скоротилася до мінімальних значень (менше ніж 1%). Водночас монетарний трансмісійний механізм у 2023–2025 роках спровокував жорстку конкуренцію за ліквідність між депозитними сертифікатами НБУ та ОВДП, що законсервувало значні обсяги капіталу у короткострокових стерилізаційних інструментах, обмежуючи довгостроковий інвестиційний потенціал банківської системи.

Для подолання ідентифікованих бар'єрів та підвищення ефективності банківських операцій було обґрунтовано необхідність впровадження комплексної стратегії диверсифікації та технологічної модернізації. Першочерговим кроком має стати розбудова ринку корпоративних облігацій через механізми державного гарантування та сек'юритизації кредитних портфелів підприємств критичної інфраструктури. Важливим вектором розвитку визначено імплементацію міжнародних стандартів клірингу та розрахунків, зокрема перехід на протоколи ISO 20022, що дозволить інтегрувати українські банки у європейський фінансовий простір та залучити іноземний інвестиційний ресурс для відбудови країни. Окрему роль у майбутній стратегії має відіграти впровадження «зелених» та соціальних облігацій (ESG-bonds), що дозволить трансформувати банки з пасивних утримувачів держборгу в активних учасників глобального ринку сталого фінансування.

У довгостроковій перспективі еволюція банківських операцій з цінними паперами нерозривно пов'язана з повномасштабною цифровізацією та переходом на технології розподілених реєстрів. Впровадження токенізації активів (Asset Tokenization) та використання смарт-контрактів для розрахунків у режимі

реального часу (T+0) дозволить кардинально знизити операційні витрати на бек-офіс та андеррайтинг. Розвиток інвестиційних сервісів на базі мобільних застосунків, подібних до «Sense SuperApp», відкриває можливості для масштабування брокерського обслуговування роздрібних інвесторів, що здатне залучити значний внутрішній ресурс населення в економіку.

Таким чином, синергія класичних фінансових інструментів та новітніх фінтех-рішень забезпечить трансформацію банківської системи України у високотехнологічний інвестиційний хаб, готовий до ефективного фінансування масштабних проєктів поствоєнної реновації національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аврамчук, Л. А. Волков А. Ю. Основні засади розвитку фінансового ринку в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 25, Ч. 1. С. 5-8.

2. Аванесова Н. М., Бакало І. Фінансова стабільність банківської системи України в умовах воєнного стану: виклики та шляхи зміцнення // *Економіка та суспільство*. – 2025. – № 73. – С. 78. – DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-78 (Дата звернення: 04.03.2026)

3. Аналітичні огляди Національного банку України. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article (Дата звернення: 12.03.2026)

4. АТ «Сенс Банк» (Investor Relations). Офіційний сайт. URL: https://sensebank.ua/investorrelations (Дата звернення: 11.03.2026)

5. Банківські операції: в схемах, таблицях, коментарях : навч. посібник. / уклад. : О.М. Гладчук, І.Я. Ткачук, В.М. Харабара. Чернівці : Чернівец. нац. унт ім. Ю. Федьковича, 2020. 208 с.

6. Банківські операції: Підручник / За ред. О.В. Дзюблюка. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. – 696с.

7. Береславська О. І. Діяльність банків на ринках цінних паперів України /Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2016. № 2. С. 21-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2016_2_4 (Дата звернення: 01.05.2026)

8. Бондаренко Л. П. Політило М. П. Банківські інновації як необхідність ефективного функціонування банківського ринку. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 3. С. 5-8.

9. Борисова Л.Є., Мамуненко М.С. Сучасні напрями розвитку вітчизняних банківських операцій з цінними паперами. Науковий вісник

Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». 2021. Вип. 2 (103). С. 35–41. DOI: https://doi.org/10.37734/2409-6873-2021-2-6 (Дата звернення: 06.03.2026)

10. Василишин Г.І. Поточні виклики та перспективи для банківської системи України. Банківська справа. 2022. № 3. С. 7–13.

11. Гладчук О. Монетарні чинники стабільності банківської системи в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59.

12. Глущенко С.В. Інвестиційні послуги банків: зарубіжна практика та українські перспективи // Фінанси України. – 2007. – №5. – С.96-104.

13. Головна сторінка. *Sense bank.* URL: https://sensebank.com.ua/.(Дата звернення: 07.03.2026)

14. Демчук Н.І, Довгань О.В, Владика Ю.П. Банківські операції: навч. посіб. Дніпро: Пороги, 2017. 460 с.

15. Дорошенко Н. О., Дорошенко О. Г. Першочергові заходи та шляхи реанімації економіки України у військовий час. Modern research in world science: proceedings of the 1st International scientific and practical conference (Lviv, Ukraine, 2022). SPC, 2022. С. 1128–1135.

16. Еркес О., Калита О., Сундук Т. Банківська система України в умовах війни. Scientia Fructuosa. 2022. № 144(4). С. 122–133.

17. Жердецька Л.В. Оцінка ефективності інвестиційної діяльності банків України на фондовому ринку. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2021. № 9–10 (286–287). С. 11–17. DOI: https://doi.org/10.32680/2409-9260-2021-9-10-286-287-11-17 (Дата звернення: 02.05.2026)

18. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 (зі змінами щодо нормативів Н12). *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01 (Дата звернення: 25.02.2026)

19. Калусенко В. В. Аналіз інвестиційного портфеля банків України та стратегія управління ним. Збірник наукових праць Університету державної

фіскальної служби України, 2019. № 1. С. 63-78. URL: 10.33244/2617-5940.1.2019.63-78. (Дата звернення: 17.03.2026)

20. Касич А. О., Наумкіна І. О. Процеси цифровізації як невід'ємна складова сучасного банківського менеджменту. Економіка і суспільство. 2021. Вип. 28. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-1 (Дата звернення: 22.03.2026)

21. Коваленко В. В. Ринок цінних паперів в умовах кризи економіки України. Регіональна економіка та управління. 2016. № 5(12). С. 31–34.

22. Кравчук, Ігор Святославович. Операції банків з цінними паперами та перспективи їх розвитку: дис. канд. екон. наук : 08.04.01 / Ігор Святославович Кравчук. - Тернопіль : ТАНГ, 2004. - 220 с. URL: https://dspace.wunu.edu.ua/items/8daeb680-42dc-4454-b5de-3614d412e7c8 (Дата звернення: 06.04.2026)

23. Краснова І.В. *Формування інвестиційних стратегій на інтегрованих фінансових ринках*: монографія / І. В. Краснова ; ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". Київ: КНЕУ, 2018. 618 с. ISBN 978-966-926-242-4

24. Криховецька З.М., Кохан І.В. Проблеми та шляхи вдосконалення формування фінансових ресурсів банків. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 39. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-10 (Дата звернення: 18.04.2026)

25. Лаврушин О.І. Фінансова стабільність банків: теоретичні та практичні аспекти. Київ : КНЕУ, 2021. 284 с.

26. Міщенко В.І., Бондар Н.І. Роль Національного банку у забезпеченні фінансової стабільності в умовах кризи. Фінанси України. 2022. № 7. С. 15–22.

27. Нагляд. АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "СЕНС БАНК". *Національний Банк України.* URL: https://bank.gov.ua/ua/supervision/institutions/23494714 (Дата звернення: 16.03.2026)

28. Онищенко Ю.І. Управління інвестиційною діяльністю банку: теорія та практика. Інфраструктура ринку. 2018. Вип. 25. С. 738–745. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/25_2018_ukr/123.pdf (Дата звернення: 02.04.2026)

29. Особливості здійснення операції банків з цінними паперами // Освіта.ua. – URL: https://osvita.ua/vnz/reports/bank/20019/ (Дата звернення: 09.03.2026)

30. Показники банківської системи: Оборотно-сальдовий баланс та дані щодо цінних паперів. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/nb-statist/data-bank-system (Дата звернення: 18.04.2026)

31. Прогнозування та хеджування фінансових ризиків: Монографія /за ред. професора Л.О.Примостки, К.: КНЕУ, 2014 р., – 424с.

32. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15 (Дата звернення: 26.03.2026)

33. Рисін В., Папірник С. Трансформація ролі банків на ринку державних боргових цінних паперів. Економіка та суспільство. 2022. № 44. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-6 (Дата звернення: 03.05.2026)

34. Рішення Правління НБУ «Про розмір облікової ставки» (динаміка за 2022–2025 рр.). *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/ua/monetary/stages/discount-rate (Дата звернення: 04.03.2026)

35. Рудой В. Економічна суть та характеристика інституційних інвесторів на фінансовому ринку України // Ринок цінних паперів. – 2010. - № 5-6. – С. 3-7.

36. Сенс Банк - загальна інформація, контакти. *uBanks.* URL: https://ubanks.com.ua/adr/sensebank/ (Дата звернення: 20.04.2026)

37. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS (Дата звернення: 13.04.2026)

38. Теорія портфеля Г. Марковіца // Studfile. – URL: https://studfile.net/preview/12916294/page:28/ (Дата звернення: 21.04.2026)

39. Фінансовий бізнес: інновації, фінтех, регулювання : міжнар. колект. монографія / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана ; за заг. ред. Л. О. Примостки. – Електрон. текст. дані. – Київ : КНЕУ, 2022. С. 275–294. URL:https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/39530 (Дата звернення: 09.04.2026)

40. Фредерік С. Мішкін. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків : Пер. с англ / Фредерік С. Мишкін. – Київ : Основи, 1999. – 963 с. – На укр. яз. – ISBN 966-500-150-7 : 19.53. URL: http://catalog.puet.edu.ua/opacunicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:85777/Source:default (Дата звернення: 18.04.2026)

41. Черкасова С. В. Банківська інвестиційна діяльність на вітчизняному фондовому ринку. Підприємництво і торгівля. 2019. №. 24. С. 51–58. URL: http://lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/DOI/2522-1256-2019-24-07.pdf (Дата звернення: 05.04.2026)

42. Черкасова С. Регулювання діяльності банків на вітчизняному ринку цінних паперів. Економіка та суспільство. 2023. № 52. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-93 (Дата звернення: 21.03.2026)

43. Цимбалюк Ю.А. і Холявіцька К.С. Перспективи розвитку ринку цінних паперів України в умовах децентралізації влади. URL: https://lib.udau.edu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/2f028f73-67f5-4e2ab8ae-ba783e010f1e/content (Дата звернення: 01.05.2026)

44. Sense Bank. Вікіпедія — вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Sense_Bank. (Дата звернення: 21.03.2026)

45. Sense Bank. (2023). *Річна фінансова звітність за 2023 рік* [Електронний ресурс]. URL: https://sensebank.ua/uploads/3/17098-annual_fs_2023_ukr.pdf (Дата звернення: 16.04.2026)

46. Sense Bank. (2024). *Річна фінансова звітність за 2024 рік* [Електронний ресурс]. URL: https://sensebank.ua/uploads/3/17163-annual_fs_2024_ukr.pdf (Дата звернення: 13.04.2026)

47. Sense Bank. (2025). *Проміжна фінансова звітність за дев'ять місяців 2025 року* [Електронний ресурс]. URL: https://sensebank.ua/uploads/3/17943-sense_bank_9m_2025.pdf (Дата звернення: 13.04.2026)

48. Sense Bank. (б. д.). *Sense SuperApp - онлайн-банкінг у смартфоні* [Електронний ресурс]. URL: https://sensebank.ua/sense-superapp (Дата звернення: 13.04.2026)